

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Náboženská společnost a krev
The religion society and blood

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th.D.

Autor:

Martin Tomášek

Praha 2018

Poděkování

Děkuji panu docentu Vojtíškovi za možnost dřívější spolupráce jak v rovině publikační a profesní, tak i za podporu osobní. Děkuji za jeho ochotu, a svým způsobem i za odvahu, po letech na tuto spolupráci navázat.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „*Náboženská společnost a krev*“ vypracoval samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 7. 2018

Martin Tomášek

Anotace

Odmítavý postoj svědků Jehovových k transfuzím krve je jednou z hlavních příčin všeobecně negativního vnímání této skupiny. Cena, pokud jde o otázku krve u svědků Jehovových, je velmi vysoká. Touto cenou se stává lidský život. Řada svědků Jehovových o otázce krevní transfuze raději nechce přemýšlet. Vytěsňují ji ze své mysli, chlácholí se zprávami o bezkrevní medicíně a jejích úspěších a doufají, že naleznou lékaře, který vyřeší jakoukoliv situaci bez použití krve.

Práce předkládá historická fakta o formování nauky o zákazu transfuzí krve mezi svědky Jehovovými, zamýšlí se nad otázkami morálky, etiky a svědomí a popisuje posuny v postojích členů této skupiny.

Text se zaměřuje zejména na příčiny a souvislosti původu této nauky.

Annotation

Jehovah's Witnesses rejection of blood transfusions is one of the main causes of negative perceptions of this group generally. The price concerning the Jehovah's Witnesses question of blood is very high. The price is a human life. A number of Jehovah's Witnesses do not reflect on the issue of blood transfusion. They dispel it from their mind, calm down with reports about bloodless medicine achievements, and hope that they will be able to find a doctor who will resolve any situation without using of blood.

This work presents historical facts about the formation of the prohibition of blood transfusions doctrine among Jehovah's Witnesses, addresses the questions of morality, ethics and conscience and describes the shifts in the attitudes of this group members.

Text mainly focuses to causes and context of this doctrine origin.

Klíčová slova

Svědkové Jehovovi, Strážná věž, transfuze, krev, nová náboženský hnutí

Keywords

Jehovah 's Witnesses, Watchtower, transfusion, blood, new religious movements

Obsah

Motto	6
I. Úvodní poznámky	7
1. Předmluva.....	7
2. Cíl.....	7
3. Metodika.....	8
II. Předmět výzkumu – svědkové Jehovovi	11
4. Původ náboženství svědků Jehovových	11
5. Pohled svědků Jehovových na vlastní původ	11
6. Kořeny svědků Jehovových v reformačním a probuzeneckém hnutí	13
7. C. T. Russell a příčiny založení svědků Jehovových	14
8. Russellovy důvody – souhrn	17
9. Mučednictví.....	18
10. Specifika českých zemí	18
III. Příčiny vzniku nauky svědků Jehovových o zákazu užívání krve	19
11. Odůvodnění nauky o zákazu krve dle pojetí svědků Jehovových.....	19
12. Biblické texty, na které se svědkové Jehovovi odvolávají.....	19
13. Citace z textů předneceských církevních otců.....	20
14. Zdravotní rizika	21
15. Historické souvislosti příčin vzniku nauky o zákazu užívání krve	21
1. etapa vývoje – zákaz očkování (1923 – 1952)	22
16. Zákaz očkování – důvod nauky.....	22
17. Clayton J. Woodworth – redaktor stojící za zákazem očkování	22
18. Náboženský důvod proti očkování	25
2. etapa vývoje – zákaz transfuzí krve (1944 – 2000).....	27
19. Odmítání transfuze krve	27
20. Historické pozadí nauky o zákazu krve.....	28
21. Vyhlášení zákazu transfuzí krve a hrozba exkomunikace	29
22. Mnohé změny v pokynech o nepřijímání krve.....	30
23. Je nesouhlas s podáním krve „informovaný a svobodný“?	31
3. etapa vývoje – reforma nauky o zákazu transfuzí (2000 – dosud).....	32
24. Disidentské hnutí.....	32
25. Nejvýznamnější změna – reforma nauky v roce 2000	34
26. Frakce z frakcí.....	35
27. Konec exkomunikace, ale trvá „oddělení se“	36
28. Krevní frakce a nové lékařské postupy při léčbě s krví	37
29. Tiché ovečky	38
30. Prognóza – rozšíření hranic zachrání další životy.....	38
IV. Závěr – shrnutí příčin a souvislostí nauky o zákazu transfuzí	40
Seznam literatury.....	43
Seznam literatury vydané „Společností Strážná věž“ (anonymně)	46

Motto

„Jak by sis u takových lidí zajistil věrnost?“

„Existují osvědčené způsoby:

hrát na vědomí o jejich určité nadřazenosti,

vytvářet tajuplnou atmosféru tajné organizace,

podporovat ducha společného utrpení.“

Frank Herbert, *Duna*¹

¹ Frank HERBERT, *Duna*, Praha: Svoboda, 1988, s. 57.

I. Úvodní poznámky

1. Předmluva

Když jsem se po deseti letech od doby, kdy jsem byl exkomunikován po předchozím dvacetiletém členství ze společenství svědků Jehovových, znovu začal zabývat historií této organizace, uvědomil jsem si s mnohem větší intenzitou, jak je tuto společnost obtížné pochopit a přesně popsat. Důvodů k její obtížné charakteristice a bezchybnému popsání její historie je více:

1) Jedná se o směs dramaticky se vyvíjejících a měnících se náboženských nauk a názorů. Někdy i zcela protichůdných. 2) Společnost a její členové mají vytvořený velmi specifický „firemní“ jazyk. Nejjednodušeji jej charakterizuje známý Orwellův pojem „newspeak“.² 3) V současné době o sobě tato společnost nemluví jako o církvi, což dále stěžuje její religionistickou charakteristiku. 4) S tím souvisí fakt, že se jedná o „náboženskou společnost“ (pojem „církve“ je přesto nejbližším významem) a zároveň o „biblickou a traktátní vydavatelskou společnost“, pro kterou je nejbližší ve významu prostý pojem „firma“. „Církev“ a „firma“ v úzkém propojení.

V úvodu je nutno poznamenat, že autorova osobní dvacetiletá zkušenost v organizaci svědků Jehovových a navazujících dalších deset let jejího výzkumu, má významný vliv na zpracování tohoto textu. Jako bývalý „insider“ si dovoluje přehodnotit i některá nesprávná fakta či závěry jiných autorů. Dovoluje si také odvolat se v některých případech na svoji, byť těžko vně přenositelnou, osobní zkušenost. To s vědomím nutnosti autokorekce, aby nedošlo k překročení rámce pravidel vědecké práce.

2. Cíl

Práce se zabývá otázkou odmítání krve svědky Jehovovými a má tyto cíle:

1) Vytvořit ucelený přehled vzniku, vývoje, současného stavu nauky a jejího dopadu na jednání a život uvnitř společnosti svědků Jehovových. Dále jako nový podíl v bádání předkládá příčiny a souvislosti vzniku této nauky. Bakalářská práce je pilotním projektem, který by měl pokračovat diplomovou a disertační prací ústící do sepsání a vydání referenčního kompendia o této nauce.

² George ORWELL, 1984, Praha: Naše vojsko, 1991.

2) Na každém vývojovém stupni (bakalářská práce až kniha) má práce sloužit jako pomoc v orientaci v dané problematice především pro pomáhající profese a poradenství v oblasti nových náboženských hnutí.

3) Práce by mohla sloužit i v orientaci pro samotné svědky Jehovovy, kteří v plné šíři historii vývoje nauky neznají a v drtivé většině jako nezdravotníci ani plně nerozumí odborným nuancím. Tento cíl je však omezeně realizovatelný, protože členové se nemají stýkat s bývalými svědky a tím méně číst jejich práce.

3. Metodika

Výzkum předkládané problematiky byl založen zejména na sběru a přezkoumání literárních pramenů. Tyto prameny se dají rozdělit do čtyř typů:

1) Literatura vydávaná svědky Jehovovými.

Mezi nimi jde v první řadě především o časopis „Strážná věž“.³ Tento časopis vychází pravidelně 2x měsíčně od roku 1879. Pro svědky představuje důležitý autoritativní prostředek, protože jeho články chápou jako normu, kterou se řídí. Prakticky pro veškerou literaturu svědků platí, že vyjádření v ní jsou závazná. Dalším časopisem svědků je „Probudte se!“ (dříve vycházel pod názvy „Zlatý věk“ a „Útěcha“). Dále byly prozkoumány desítky svědky vydaných knih, brožur a traktátů. Část této literatury je v majetku autora práce v originálním vydání v tištěné podobě. Jedná se o literaturu cca od šedesátých let minulého století až po současnost. Tištěné originály jsou především v českém jazyce, menší část v angličtině. Velkou část tvoří samizdatová vydání z období do roku 1989. Většina literatury byla též k dispozici v digitální podobě ve formě knihovny vydané svědky na CD-ROM s knihami a časopisy v anglické verzi⁴ od roku 1950 a v české⁵ od roku 1980. Zbytek knih a časopisů od roku 1879 do roku 1950 je k dispozici ve shromážděné sbírce autora práce v podobě naskenovaných PDF dokumentů. Kromě toho je literatura svědků online k dispozici na oficiálním webu svědků www.jw.org.⁶ Zde se vyskytují publikace v češtině od roku 1970 a v anglické verzi od roku 1950. Souhrnem se dá říci, že k dispozici pro vyhledávání v elektronické podobě byla většina veškeré literatury, kterou kdy svědkové napsali.

³ Časopis „Strážná věž“ vycházel pod různými variantami názvu. Původní název byl „Sionská Strážná věž a zvěstovatel přítomnosti Kristovy“. V současné době je úplný název „Strážná věž hlásající Jehovovo Království“.

⁴ *Watchtower Library 2008*, English edition - CD ROM, New York: Watchtower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 2009.

⁵ *Watchtower Library 2011*, vydání v češtině - CD ROM, New York: Watchtower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 2012.

⁶ „Online knihovna Strážné věže“ (online), *JW.ORG*, Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 2018, dostupné na www.jw.org.

2) Knihy a články sepsané bývalými svědky Jehovovými.

Tyto publikace většinou nejsou psány lidmi z akademického prostředí. Svým osobním svědectvím však pomáhají pochopit situaci uvnitř komunity svědků Jehovových. Autor práce jako bývalý svědek mohl relativně snadno rozpoznat, která svědectví jsou hodnověrná. Navíc některé z těchto publikací byly sepsány svědky, kteří dříve zastávali důležité posty v jejich organizaci, a přinášejí tak i obraz z prostředí vedení, které běžný člen nemá. Z nich byli posuzováni jen ty nejvýznamnější.

3) Knihy a články psané vědeckými výzkumníky především v oboru religionistiky.

Byly přezkoumány monografie a články z odborné literatury. Z české literatury byla prostudována většina publikací, z cizojazyčné jen relevantní. Z českého prostředí k nim byla přiřazena i většina dostupných bakalářských a diplomových prací sepsaných o svědčích Jehovových za posledních dvacet let.

4) Knihy a články odborné z oboru medicíny.

Byly vyhledány články týkající se bezkrevní medicíny a etiky v situacích odmítání transfuzí. Jejich kompletní databáze je přístupná skrze mezinárodní medicínskou databázi „PubMed“. Hlavním klíčovým termínem pro vyhledávání v ní bylo spojení „Jehovah Witness“.⁷ Prozkoumána byla část relevantních článků. Výhodou autora práce bylo, že může studovanou problematiku posuzovat jako lékař.

Jak již bylo uvedeno v předmluvě, autor nezakrývá, že využívá letité osobní zkušenosti se svědky, což je výhodou pro posuzování správnosti údajů nalezených v literatuře. Zároveň si je vědom, že musí stále udržovat při předkládání tématu dostatečný nadhled.

Většina doslovných citací z literatury uváděných v této práci je ohraničena uvozovkami, odsazena na dalším řádku a psána „*kurzívou*“.

Citace, pokud není uvedeno jinak, se odkazují na originální anglická vydání. V případě časopisů „Strážná věž“ a „Probuďte se!“ (dříve „Zlatý věk“) jsou uvedeny odkazy na originální vydání „Watchtower“ a „Awake!“ („Golden Age“).

⁷ V databázi PubMed bylo ke dni 13. 7. 2018 pro frázi „Jehovah Witness“ nalezeno 1633 článků – „PubMed“ (online), *National Center for Biotechnology Information*, 2018, dostupné online na <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>.

Vlastní citace z Bible jsou citovány z „Českého ekumenického překladu“.⁸ Texty Bible obsažené v citacích z literatury svědků Jehovových, jsou z jejich „Překlada Nového světa“.⁹

⁸ ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST, *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad*, 11. vyd., Praha: 2005.

⁹ *Svaté Písmo — Překlad nového světa se studijními poznámkami*, přeloženo z revidovaného anglického vydání z roku 1984, New York: Watchtower Bible and Tract Society of New York, 2010.

II. Předmět výzkumu – svědkové Jehovovi

Tento text se zabývá náboženskou společností svědkové Jehovovi. Obvykle je řazena mezi nová náboženská hnutí v rámci větve protestantismu, která očekává brzký druhý příchod Ježíše Krista.¹⁰ Někdy jsou řazeni na pomezí křesťanství¹¹ či je jejich příslušnost ke křesťanství zpochybňována.¹² Svědkové Jehovovi se považují za hlasatele přicházejícího soudu nad světem v podobě armagedonské bitvy a za hlasatele brzkého příchodu Božího království na obnovené Zemi.¹³

Předmětem výzkumu je nauka specifická pro svědky Jehovovy o odmítání transfuzí krve.

4. Původ náboženství svědků Jehovových

Nejprve je třeba zařadit náboženskou společnost svědkové Jehovovi do kontextu ostatních náboženství. A následně vysledovat původ nauky o zákazu krevních transfuzí.

Vznik této náboženské skupiny je obvykle spojován se jménem kazatele a pastora C. T. Russella,¹⁴ zakladatele „Společnosti Strážná věž“¹⁵ v druhé polovině devatenáctého století. Je nutné si ale uvědomit, že sebestopětí organizace je jiné, nezačíná obvykle udávaným Russellem, ale hledá kontinuitu nejen s prvními křesťany, ale i s izraelskými a předizraelskými ctiteli Boha.

V následující části bude nejprve shrnuta historie vzniku svědků Jehovových

- 1) z jejich vlastního pohledu a
- 2) z hlediska kontextu zařazení v reformačním a probuzeneckém hnutí.

5. Pohled svědků Jehovových na vlastní původ

V pojetí samotných svědků Jehovových nezačíná jejich historie C. T. Russellem, ale ve svých publikacích dokazují kontinuitu své existence po celou historii lidstva. Tuto myšlenku předkládá například kniha „Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království“ v

¹⁰ Zdeněk VOJTÍŠEK, *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*, Praha: Portál, 2004, s. 87.

¹¹ Pavel FILIPI, *Křesťanstvo: historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*, 4. dopl. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 183.

¹² Důvodem je zejména jejich odmítání Ježíše Krista jako Boha a odmítání boží trojice.

¹³ VOJTÍŠEK, *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice*, s. 97.

¹⁴ Viz níže.

¹⁵ Viz níže.

oddíle „Raní Jehovovi svědkové“.¹⁶ Vychází se zde z vyjádření v listu Židům 11. kapitoly, kde jsou vyjmenováni mnozí věrní Boží služebníci jako Abel, Gideon, Abraham a další. A pak jsou tito označeni jako svědkové:

*„Proto i my, obklopeni takovým zástupem svědků...“.*¹⁷

A svědkové Jehovovi tento zástup vnímají jako „zástup svědků Jehovových“. Z tohoto důvodu počítají všechny význačné Boží ctitele, jak o nich hovoří Bible, za své předkřesťanské předchůdce.

Tak prvním svědkem pro Jehovu byl Abel, syn Adama a Evy, „*kteřý své svědectví zpečetil smrtí*“.¹⁸ Dalším byl Henoch, který zůstal „*věrným svědkem až do smrti... Tak mohlo být Enochovo jméno přidáno do rozrůstajícího se velkého oblaku svědků z předkřesťanských dob*“.¹⁹ Dalším byl Noe, který „... jako „*kazatel [nebo zvěstovatel] spravedlnosti*“ varoval před přicházejícím zničením. (2. Petra 2:5)...“²⁰ je počítán mezi ty, co působili jako svědkové. Dále mezi ně vyjmenovávají Abrahama, Izáka, Jákoba, Josefa a Mojžíše s Áronem.²¹

Následně je na základě vyjádření z Izajáše 43, 10-12 „*jste moji svědkové*“ považován za předchůdce celý izraelský národ. A mezi nimi zvláště proroci, kteří svědčili o Mesiáši.²²

Za pravé svědky považují i prvotní křesťanské sbory v 1. století až do smrti apoštolů.²³ Následující období až do konce devatenáctého století popisují jako „staletí odpadnutí“ a hovoří o jednotlivcích, kteří byli pravými svědky:

*„Ježíš předpověděl ve svém podobenství o pšenici a plevelu dobu temna, k níž mělo dojít za svrchované vlády křesťanstva. Ale po všechna ta staletí odpadnutí měli existovat jednotliví křesťané podobní pšenici, praví pomazaní.“*²⁴

Tvrdí, že v dějinách stále existovali jednotliví svědkové jako zástupci pravého náboženství. V publikaci o své historii uvádějí:

„Ale co „pšenice“? Kdo patřil k „synům království“ během odpadnutí trvajících staletí? Nemůžeme to s jistotou říci (...) Během dlouhých staletí vždy existovali lidé, kteří milovali pravdu. Uveďme jen několik z nich: John Wycliffe (asi 1330–1384) a William

¹⁶ Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society of New York, 1993, s. 13-17.

¹⁷ Židům 12, 1.

¹⁸ Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, s. 14.

¹⁹ Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, s. 14.

²⁰ Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, s. 14.

²¹ Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, s. 14-17.

²² Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, s. 17-18.

²³ Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, s. 28-32.

²⁴ Zjevení – Jeho slavné vyvrcholení se přiblížilo!, vydání z roku 2007, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1988, s. 31.

*Tyndale (asi 1494–1536) podporovali překládání Bible přesto, že tím riskovali vlastní život nebo svobodu. Wolfgang Fabricius Capito (1478–1541), Martin Cellarius (1499–1564), Johannes Campanus (asi 1500–1575) a Thomas Emlyn (1663–asi 1741) přijímali Bibli jako Boží slovo a zavrhovali trojici. Henry Grew (1781–1862) a George Storrs (1796–1879) nejen přijímali Bibli a zavrhovali trojici, ale vyjadřovali také ocenění pro výkupní oběť Krista. Ačkoli nikoho z takových lidí nemůžeme spolehlivě označit jako „pšenici“ z Ježíšova znázornění, Jehova jistě „zná ty, kteří mu patří“.*²⁵

Sami se zde tedy odvolávají na některá jména předchůdců a pokračovatele reformace. A na jména známá z evangelikálního hnutí ve Spojených státech.

6. Kořeny svědků Jehovových v reformačním a probuzeneckém hnutí

Jaká je religionistická charakteristika svědků Jehovových? I z výše uvedeného vyplývá, že společenství navazuje na reformační hnutí a z něj vzniklé protestantské církve.

Z protestantského hnutí vzešlo hnutí evangelikální. Ačkoliv výrazy protestantský a evangelický mohou splývat, v prostředí Ameriky, o kterém je nyní řeč, má výraz evangelikální význam posunutý. Týká se té části protestantů, kteří se vyznačovali zvláštní zbožností. Nejdůležitějšími kořeny evangelikalismu byly 1) pietismus, 2) puritanismus a 3) probuzenectví.²⁶

Pietismus a puritanismus vznikaly jako hnutí uvnitř církví za účelem je obnovovat. Probuzenectví vyrůstalo díky sociálním důvodům během průmyslové revoluce mezi lidmi vykořeněnými z původních komunit. Jeho původ je spojen se jménem anglikánského duchovního Johna Wesleyho (1703–1791) ve Velké Británii. První velké probuzení v 18. století v USA je spojeno s kongregacionalistou Jonatanem Edwardsem (1703–1758) a anglikánem Georgem Whitefieldem (1714–1770). Z této doby pochází od roku 1800 praxe velkých táborových shromáždění. Tento typ misijních aktivit působil při druhém velkém probuzení, spojeném se jménem Charlese G. Finneyho (1792–1875) v první polovině 19. století.²⁷

Během těchto období od roku 1776 až 1860 zaznamenaly nové evangelikální církve v USA velký vzrůst. Jednalo se zejména o církve baptistické a metodistické.²⁸ Jejich růst byl

²⁵ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 44.

²⁶ Zdeněk R. NEŠPOR, Zdeněk VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 23-24.

²⁷ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 25-26 a 30.

²⁸ Rostla i církev katolická, ale ta díky imigraci. – viz NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 29.

částečně na úkor původních koloniálních církví (kongregacionalistické, episkopální a presbyteriánské).²⁹

Zlomem v růstu a oslabením pro evangelikální hnutí se stala občanská válka v USA (1861–1865).³⁰ Na celkovou změnu v chápání náboženství mělo v tomto období také vydání díla Charlese Darwina „O vzniku druhů“ v roce 1859.

Důležité pro pochopení vzniku svědků Jehovových je, že v rámci probuzeneckého hnutí se projevila myšlenka naléhavého očekávání druhého Kristova příchodu – milenialismus.³¹ Již John Aquila Brown (1781–1842) použil chronologii založenou na Bibli pro výpočet konce světa.³² Nejvýznamnější byly myšlenky farmáře Williama Millera (1782–1849), který vypočítal Kristův příchod na rok 1844. Millerovo adventní hnutí mělo až milión stoupenců. Po „velkém zklamání“ v roce 1844 se rozpadlo na mnoho skupin a z jedné z nich časem vznikla „Církev adventistů sedmého dne“.³³ Jiní adventističtí kazatelé pak přímo ovlivnili zakladatele svědků Jehovových C. T. Russella.³⁴

Hlavní větve, které se postupně vyvinuly z evangelikálního hnutí, jsou 1) konzervativní evangelikálové (fundamentalisté), 2) noví evangelikálové a 3) pentekostalisté. Dle učení, kterým se odlišují nebo mají společné, lze svědky Jehovovy zařadit mezi konzervativní evangelikály.

K význačným rysům jejich konzervativního evangelikalismu patří 1) fundamentalistický pohled na Bibli jako na dokonalé Boží slovo, 2) hnutí je necharismatické, naopak charismatiky považuje za oklamané satanem, 3) jejich bohoslužba je více racionální než emocionální, 4) jsou milenialisté s očekáváním tisíciletého Božího království a 5) jejich vztah ke katolíkům je nedůvěřivý a nepřátelský.³⁵

7. C. T. Russell a příčiny založení svědků Jehovových

Jaké byly důvody ke vzniku nového náboženského hnutí? Co vedlo k založení korporace Strážné věže?

Charles Taze Russell (1852–1916), zakladatel svědků Jehovových, se narodil 16. února 1852 ve Spojených státech v Allegheny (součást pensylvánského Pittsburghu). Byl druhým synem Josepha L. Russella. Matka mu zemřela, když mu bylo devět let. Jeho rodiče

²⁹ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 28-29.

³⁰ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 31.

³¹ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 29.

³² George D. CHRYSSIDES, *Jehovah's Witnesses: continuity and change*, Burlington: Ashgate, 2016, s. 33.

³³ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 29.

³⁴ Viz níže.

³⁵ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 45-47.

byli presbyteriáni skotsko-irského původu. Přestože byl vychován jako presbyterián, vstoupil do kongregacionalistické církve.^{36, 37}

Byl po svém otci obchodníkem s pánskými oděvy a jeho společníkem se stal již v jedenácti letech. Russell měl obchodní nadání. Podnik rozšířil a posléze sám řídil několik dalších obchodů.³⁸

Absolvoval základní školu a měl také soukromé učitele.³⁹ Jeho školní výuka skončila po sedmi letech školní docházky ve čtrnácti letech. Neměl žádné vyšší vzdělání v biblistice, teologii, neuměl řecky, hebrejsky ani latinsky.⁴⁰

Chryssides uvádí, že Martin v „Kingdom of the cults“⁴¹ o Russellovi říká, že to byl „velký – kolosálně sobecký a neučený obchodník s pánskými oděvy“.⁴² Martin tuto větu ovšem o Russellovi píše v kontextu situace, kdy začala 1. světová válka a prezident USA Wilson tehdy požádal klérus a kazatele, aby se modlili za mír. Dle zprávy ze „Strážné věže“⁴³ Russell namísto modlitby za mír, tehdy předstoupil před své následovníky, plný očekávání naplnění proroctví o blížícím se armagedonu, s proslovem, který končil slovy „časy pohanů skončily“.⁴⁴ Tuto situaci právě komentuje Martin svým výrokem o sobeckém obchodníkovi.⁴⁵ V revidovaném vydání této Martinovy knihy je tato hodnotící věta vypuštěna.⁴⁶

V roce 1869, ve svých sedmnácti letech, byl Russell významně ovlivněn díky Jonasu Wendellovi (1815–1873), adventistickému kazateli, myšlenkou brzkého očekávání druhého Kristova příchodu na zem.⁴⁷ V té době Wendellova skupina očekávala konec světa v roce 1873.⁴⁸

Russella očekávání podnítilo k tomu, že od roku 1870, od svých osmnácti let, organizuje se svými známými studijní biblickou skupinu, která se posléze stala základem společenství svědků Jehovových. Tato skupina jej od roku 1876 zvolila svým pastorem a byl pak dál všeobecně znám a nazýván jako „Pastor Russell“.⁴⁹ Z tohoto důvodu byl tento směr

³⁶ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 42-43.

³⁷ „Portrait of Pastor Russell“ a „Will and Testament of Charles Taze Russell“, *Strážná věž* (1. prosince 1916), s. 355-358.

³⁸ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 43.

³⁹ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 43.

⁴⁰ Walter MARTIN, R. ZACHARIAS, *The Kingdom of the Cults*, Bloomington, Minn.: Baker Publishing Group, 2003, s. 55.

⁴¹ MARTIN, *The Kingdom of the Cults*, (vydání z roku 1985), s. 111.

⁴² CHRYSIDES, *Jehovah's Witnesses: continuity and change*, s. 25.

⁴³ „Postwar Enlargement of the Theocratic Organization“, *Strážná věž* (15. července 1950), s. 216.

⁴⁴ „Postwar Enlargement of the Theocratic Organization“, s. 216.

⁴⁵ MARTIN, *The Kingdom of the Cults* (vydání z roku 1985), s. 111.

⁴⁶ MARTIN, *Kingdom of the Cults*, (revidované vydání z roku 1997), s. 160.

⁴⁷ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 43-44.

⁴⁸ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 436.

⁴⁹ MARTIN, *The Kingdom of the Cults*, (vydání z roku 2003), s. 49.

někdy označován jako „russellismus“ a jeho následovníci jako „russellité“.⁵⁰ Oficiálně se nejprve nazývali „Mezinárodní badatelé Bible“ a od roku 1931 „Svědkové Jehovovi“.⁵¹

V letech 1876–1878 byl Russell dále ovlivňován kromě Wendella dalšími adventistickými kazateli. Byli jimi Georg W. Stetson (1814–1879) a Georg Storrs (1796–1879). Prostřednictvím Storrsse také Russella ovlivnilo učení Henryho Grewa (1781–1862). Ten odmítal víru v Boží trojici, popíral nesmrtelnost duše a též peklo. Tyto nauky se dále staly významným rysem Russellova učení.⁵²

V těchto letech Russell působil jako pobočník a redaktor v několika náboženských časopisech adventistického směru. Další očekávání konce světa se upíralo k roku 1878. Po seznámení s Nelsonem H. Barbourem (1824–1905) se Russell stal v roce 1878 jeho zástupcem ve vydávání časopisu „Herald of the Morning“.⁵³

V roce 1879 se Russell nejprve v březnu ženil s Marií Frances Ackleyovou, v květnu se rozchází s Barbourem a v červenci začíná vydávat svůj vlastní náboženský časopis.⁵⁴ Časopis je přes různé varianty názvu dnes znám jako „Strážná věž“.⁵⁵ Russell s výhodou využil seznam předplatitelů Barbourova časopisu a získal tak ihned od počátku četné příznivce a předplatitele. Jedním z důvodů rozchodu s Barbourem i dalšími adventisty mohlo být i nenaplnění předpovědi konce na rok 1878.⁵⁶ Souvislost se svatbou a ovlivnění jeho ženou Marií je otázkou.⁵⁷

V roce 1881 zakládá vydavatelskou „Biblickou a traktátní společnost Strážná věž“,⁵⁸ na kterou jsou později převedena veškerá práva na díla Russellem vydaná. Společníkem ve

⁵⁰ C. T. Russell se proti těmto označením vymezuje v článku: „Correction. No „challenge.“ – No „russellism.“ – No new sect. A fair, candid review of the doctrine of eternal torment. Its claimed, and its real effects shown. – Logical conclusions“, *Strážná věž* (1. března 1893), s. 74–76.

⁵¹ Jméno „Svědkové Jehovovi“ bylo přijato v roce 1931 mimo jiné proto, aby se odlišila organizace vedená Russellovým následovníkem v prezidentství Rutherfordem, od skupin „The Dawn Bible Students“ a „Laymen’s Home Missionary Movement“, kteří se považovali za skutečné nástupce Russella a jeho učení. – viz MARTIN, *The Kingdom of the Cults*, (vydání z roku 2003), s. 49.

⁵² NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 436.

⁵³ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 49.

⁵⁴ E. C. GRUSS, *The Four Presidents of the Watch Tower Society (Jehovah’s Witnesses)*, USA: Xulon Press, 2003, s. 14–15.

⁵⁵ MARTIN, *The Kingdom of the Cults*, (vydání z roku 2003), s. 49.

⁵⁶ NEŠPOR, VOJTÍŠEK, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, s. 437.

⁵⁷ Viz dále.

⁵⁸ Anglicky „Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania“. Společnost měla různé varianty názvů. Má také dceřiné společnosti. Například „Watch Tower Bible and Tract Society of New York“ nebo „International Bible Students Association“. Dále v textu bude použit souhrnný název „Společnost Strážná věž“.

správní radě společnosti byl i Russellův otec Joseph L. Russell.⁵⁹ Russell pak také převedl na „Společnost Strážná věž“ veškerý svůj majetek.⁶⁰

Jeho manželka Maria byla též členkou správní rady a autorsky se podílela na článcích ve „Strážné věži“ i na zásadním Russellově díle – sérii knih v šesti svazcích „Úsvit milénia“, která byla později přejmenována na „Studie Písem“. Zavedla označování Russella jako „věrného a rozvážného otroka“, což je v pojetí svědků kanál, skrze který přichází Boží pravda.⁶¹ Maria měla vyšší vzdělání, než její manžel, absolvovala Pittsburg High School a měla se stát učitelkou. Byla tedy vzdělanější a byla pro něj významnou inteligentní pomocnicí.⁶² Její podíl na formulování prvotního učení je zřejmý. Nicméně jejich spolupráce nakonec vyústila do věroučných sporů a následně k rozvodu.⁶³

C. T. Russell zemřel 31. října 1916 ve čtyřiašedesáti letech. Ve „Strážné věži“ z 1. prosince 1916 byl uveřejněn jeho životopis a poslední vůle.⁶⁴

8. Russellovy důvody – souhrn

Podrobnější rozbor důvodů, které vedly Russella k založení „Společnosti Strážná věž“ bude předmětem navazujícího výzkumu. Souhrnem lze říci, že Russell neměl vzdělání teologické ani biblistické. Byl od začátku dobře hmotně zajištěn díky svému otci. Měl sám také nepochybně obchodní talent, když jeho majetek dále rozvíjel. Měl silné náboženské citění, které ho vedlo k hledání cesty mimo církev, v jejichž prostředí vyrůstal. Oslovilo ho a částečně uspokojilo milenialistické hnutí.

Ač formálně nevzdělán, z jeho spisů je patrné, že byl inteligentní a dokázal logicky argumentovat. Jeho dobrá schopnost ve psaném projevu vyústily v to, že vystoupil ze stínu svých starších spolupracovníků a založil vlastní náboženský časopis. Tato jeho touha po samostatném časopise, který bude oslovovat množství čtenářů, mohla být právě tím prvotním impulzem. Chytrým obchodním tahem hned zpočátku odvedl svému bývalému kolegovi část předplatitelů. Jeho vydavatelský projekt byl úspěšný a to jej nepochybně uspokojovalo a motivovalo v jeho pokračování a rozvíjení. Úspěch u čtenářů a vědomí stoupajícího množství

⁵⁹ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 43.

⁶⁰ „Věnoval celý svůj osobní majetek věci, jíž oddal svůj život. Na osobní výdaje dostával symbolickou částku 11 dolarů měsíčně. Zemřel a nezanechal po sobě žádný majetek.“ – viz *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 351.

⁶¹ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 142-143.

⁶² James M. PENTON, *Apocalypse Delayed: The Story of Jehovah's Witnesses*, Third Edition, Toronto: University of Toronto Press, 2015, s. 34.

⁶³ GRUSS, *The Four Presidents of the Watch Tower Society*, s. 14-17.

⁶⁴ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 63-65.

následovníků, muselo být motorem pro další aktivitu, a tak se nové náboženské hnutí dále rozvíjelo.

Ve vztahu k tématu této práce, kterým je nauka o odmítání krve a krevních převodů, lze o Russellovi říci, že nemohla být v jeho době ještě tématem. A pokud se týče Russellova komentáře k dietnímu pravidlu ze Skutků 15. kapitoly, tak ten byl neutrální.⁶⁵

Učení o odmítání krve vzniklo později. Vzniklo na půdě společenství, které bylo založeno na učení o brzkém konci. A tímto milenialistickým klíčem vykládá veškerou zprávu Bible. S nedůvěřivým a nepřátelským postojem k ostatním křesťanským církvím si buduje vjem vlastní jedinečnosti. Nauka o krvi této skupině později dává vnitřní pocit mučednického odlišení od ostatních i od celého světa.

9. Mučednictví

Proč jsou členové společenství svědků Jehovových ochotni akceptovat nauku o zákazu transfuzí krve, když tím dávají v sázku zdraví a život svůj či svých blízkých?^{66, 67} Tato otázka bude podrobněji rozebírána v navazujícím výzkumu.

10. Specifika českých zemí

Historie svědků Jehovových v Československu je důležité téma.⁶⁸ Přesahuje však rámec tohoto textu. Přijetí „Náboženské společnosti Svědkové Jehovovi“ mezi státem registrované církve a náboženské společnosti v roce 1993 s otázkou odmítání transfuze souviselo.⁶⁹ I tato problematika bude diskutována v navazující práci.

⁶⁵ Viz dále.

⁶⁶ Rosebeth KANTER, *Commitment and community: communes and utopias in sociological perspective*, 2. print., Cambridge, MA: Harvard University Press, 1972, s. 75-126.

⁶⁷ Zdeněk VOJTÍŠEK, *Nová náboženství a násilí*, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 151-153.

⁶⁸ Viz Branislav MARTINEK, *Náboženská společnost a stát: historie svědků Jehovových v Československu*, Praha: Dingir, 2000.

⁶⁹ Viz například „Co odhalila registrace?“, in Kolektiv autorů, *Život je svatý: Svědkové Jehovovi a otázka krve*, Brno: L. Marek, 2006, s. 119-141.

III. Příčiny vzniku nauky svědků Jehovových o zákazu užívání krve

Jaké byly příčiny vzniku nauky o zákazu užívání krve a krevních převodů? Proč vzniklo toto učení v prostředí organizace svědků Jehovových? Následující text bude zkoumat příčiny a odůvodnění této nauky jednak

- 1) krátce z hlediska a podání samotných svědků Jehovových a
- 2) se zřetelem na historické souvislosti a kontext směru jejich vývoje.

11. Odůvodnění nauky o zákazu krve dle pojetí svědků Jehovových

Svědkové Jehovovi odůvodňují svůj postoj 1) některými texty z Bible, 2) odvolávají se na zmínky v mimobiblických spisech přednicejských církevních otců a 3) zdravotními riziky použití krve. Jejich publikace, která shrnuje tuto nauku je například brožura „Jak může krev zachránit náš život?“.⁷⁰

12. Biblické texty, na které se svědkové Jehovovi odvolávají

Nauka se dle svědků opírá o biblické texty o zákazu jedení krve. Texty se týkají židovských dietních pravidel ohledně požívání krve a s tím související úcty k životu, jehož je krev symbolem.⁷¹ Nejčastěji citovány jsou v publikacích následující tři texty:

„Každý pohybující se živočich vám bude za pokrm; jako zelenou bylinu vám dávám i toto všechno. Jen maso oživené krví nesmíte jíst.“ – 1. Mojžíšova 9, 3-4.

„Kdokoli z domu izraelského i z těch, kdo mezi vámi přebývají jako hosté, bude jíst jakoukoli krev, proti tomu se obrátím; každého, kdo by jedl krev, vyobcuje ze společenství jeho lidu. V krvi je život těla ...“ – 3. Mojžíšova 17, 10-11.

„... Zdržujte se všeho, co bylo obětováno modlám, také krve, pak masa zvířat, která nebyla zbavena krve, a konečně smilstva. Jestliže se toho všeho vyvarujete, budete jednat správně...“ – Skutky 15, 28-29.

Svědkové tyto texty uplatňují nejen na jedení krve, ale i na jakékoliv přijímání krve do těla. Pojem „zdržovat se“ chápou i ve smyslu zdržovat se transfuzí krve.⁷²

⁷⁰ *Jak může krev zachránit náš život*, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1990, s. 1-32.

⁷¹ Jan HELLER, *Tři svědkové: Mojžíš – Izaiáš – žalmista*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku a Oikúmené, 1995, s. 20-26.

⁷² Viz heslo „Krev“, oddíl „Je transfuze skutečně totéž co požívání krve?“, in *Rozmluvy z Písem*, vydání z r. 2010, New York: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 1993, s. 131-132.

„Tento přehled by nám mohl pomoci, abychom porozuměli neoddiskutovatelnému náboženskému postoji, který zaujímají svědkové Jehovovi. Vysoce si váží života a vyhledávají kvalitní lékařskou péči. Jsou však rozhodnuti nepřestupovat Boží měřítko, které je důsledné: Ti, kteří si váží života jako daru od Svořitele, se nesnaží uchovat si život přijímáním krve.“⁷³

13. Citace z textů přednicejských církevních otců

Ačkoli svědkové Jehovovi odmítají církevní tradice, při vysvětlování svého postoje ke krvi, citují vyjádření z mimobiblických zdrojů. V jiných vyjádřeních obecně nesouhlasí s naukami či životem citovaných, ale přesto se na ně v otázce krve odvolávají. Jimi citovaných přednicejských autorů je několik. Například encyklopedie svědků Jehovových pod heslem „Krev“ k nim uvádí:

„A když po více než stu letech, v roce 177 n. l., náboženští nepřátelé v Lyonu (nyní ve Francii) falešně obvinili křesťany z toho, že jedí děti, jedna žena jménem Biblias řekla: "Jak mohou takoví lidé jíst děti, když nesmějí ani požít krev nerozumných zvířat?" (Církevní dějiny od Eusebia, sv. V, I, 26) První křesťané nejedli žádný druh krve. Tertullianus (asi 155–po 220 n. l.) ve svém díle Apologeticum (IX, 13, 14) ukazuje: "Zastyd'te se ve své zaslepenosti před křesťany! My nepožíváme k hostinám ani trochu krve. Proto se zdržujeme i masa zardoušených zvířat, abychom se neposkrvnili ani krví, která zůstala v jejich vnitřnostech. Abyste ku příkladu mučili křesťany, dáváte jim jíst střeva plněná krví, třebaže víte, že to nemají dovoleno. Pak je z toho chcete obviňovat." Římský právník Minucius Felix, který žil asi do roku 250 n. l., poukázal na totéž, když napsal: "Ale nám není dovoleno viděti zabíjení člověka ani o něm slyšeti a lidské krve se tak varujeme, že dokonce nemáme ani krev zvířat k snědku určených mezi svými pokrmy." (Octavius, XXX, 6)⁷⁴

Brožura „Svědkové Jehovovi a otázka krve“ ještě uvádí v poznámce pod čarou další přednicejské autory:

„Další odkazy (z druhého a třetího století) podporující toto použití Skutků 15:28, 29 se nalézají v: Origenes, Proti Celsovi, VIII, 29, 30 a Komentář k Matoušovi, XI, 12; Klement, Učitel, II, 7 a Stromata, IV, 15; Klementýnské homílie, VII, 4, 8; Poznání Klementa, IV, 36; Justin Mučedník, Dialogy, XXXIV; Cyprián, Pojednání, XII, 119; Učení dvanácti apoštolů, VI; Apoštolské konstituce, VI, 12; Lucian, Smrt Peregrina, 16.“⁷⁵

⁷³ Jak může krev zachránit náš život?, s. 7.

⁷⁴ Hlubší pochopení Písma, sv. I, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1988, 1044-1046.

⁷⁵ Jehovah's Witnesses and the Question of Blood, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1977, s. 14.

Otázka požívání krve nebyla ústředním bodem víry raných křesťanů. Nenalzáme ji vyjádřenou v žádném z článků víry. Jako vedlejší zmínky se vyskytují na několika málo místech ve spisech apoštolských otců či apologetů. Tyto zmínky spíše dokumentují tehdy obecně známý zvyk nejíst krev. Uvedený zvyk byl používán jako argument proti velmi rozšířenému lživému nařčení, že křesťané rituálně vraždí, pořádají orgie a pijí krev dětí. Tento oblíbený mýtus nepřátel mladé církve pravděpodobně vznikl především na podkladě obřadu eucharistie. Prozkoumání míst výskytu pomůže pochopit, že v popředí argumentace stála především otázka způsobu provádění čisté křesťanské liturgie proti pohanské modloslužbě, a nikoliv dietní předpisy.⁷⁶

Rozbor textů předniecejských autorů a souvislostí jejich vyjádření přesahuje rozsah této práce. Bude pojednán v dalším stupni výzkumu.

14. Zdravotní rizika

Množství článků v literatuře svědků Jehovových upozorňuje na rizika spojená s užitím krve. Tato kampaň vrcholila v osmdesátých letech minulého století, kdy byl pro transfuzní medicínu velkým problémem objev AIDS. Svědkové Jehovovi vyjmenovávají množství dalších možných vedlejších komplikací krevních převodů.⁷⁷ Zároveň nekriticky vyvyšují tzv. „bezkrvní medicínu“ a použití bezkrvních náhražek.⁷⁸ Bohužel již samotný pojem bezkrvní náhražka je zavádějící, protože zatím žádný lék nedokáže krev plně nahradit. Bezkrvní náhražky jsou schopny plnit každá jen některou funkci krve. Zejména se to týká náhrady objemu tekutin v krevním řečišti. V roce 2018 zatím neexistuje masově použitelná náhražka, která by dokázala nahradit hlavní funkci krve – přenos kyslíku do mozku a ostatních tkání.

15. Historické souvislosti příčin vzniku nauky o zákazu užívání krve

Během své novodobé historie svědkové Jehovovi postupně přijímali a opouštěli některé nauky. Nauka o zákazu transfuzí krystalizovala postupně. Do dvacátých let 20. století tato otázka nebyla pro svědky žádným důležitým tématem. Jakýmsi předstupněm byla od těchto let nauka o odmítání očkování. S koncem druhé světové války začalo odmítání

⁷⁶ Viz též Martin TOMÁŠEK, *Krev a raní křesťané – Minucius Felix*, seminární práce v předmětu Apologetika křesťanského západu: Minucius Felix II., Praha, UK HTF, 2018, s. 3-5.

⁷⁷ „Jak bezpečné jsou krevní transfuze?“, in *Jak může krev zachránit náš život?*, s. 7-12.

⁷⁸ „Kvalitní alternativy k transfuzím“, in *Jak může krev zachránit náš život?*, s. 13-17.

transfuzí. Od roku 2000 pak došlo k významnému posunu v oficiálním postoji, kdy svědkové Jehovovi rozdělují krev na přijatelné a nepřijatelné složky.

Vývoj postoje svědků Jehovových ke krvi lze rozdělit do tří etap, které se částečně překrývají:

- 1) Zákaz očkování (1923 – 1952).
- 2) Zákaz transfuzí krve (1944 – 2000).
- 3) Reforma nauky o zákazu transfuzí (2000 – dosud).

Následující text bude pátrat právě po příčinách a souvislostech, které k vytvoření tohoto učení vedly.

1. etapa vývoje – zákaz očkování (1923 – 1952)

16. Zákaz očkování – důvod nauky

Svědkové Jehovovi mezi lety 1923 až 1952 odmítali očkování. Jaké byly důvody vzniku tohoto učení? Jak k tomu došlo? Proč náboženská společnost zasahuje do rozhodování o zdravotních procedurách? A je nutné v úvodu poznamenat, že většina dnešních členů společenství svědků o této etapě vývoje vůbec neví.⁷⁹

17. Clayton J. Woodworth – redaktor stojící za zákazem očkování

Clayton J. Woodworth (1870–1951) byl jeden z nejvýznamnějších doktrinárních lídrů svědků Jehovových v první polovině 20. století. Byl editorem a hlavním redaktorem nového časopisu „Zlatý věk“, později přejmenovaného na „Útěcha“ a dnes známého jako „Probuďte se!“^{80, 81} Kromě prezidentů „Společnosti Strážná věž“ Russella a Rutherforda, byl hlavním autorem některých dodnes trvajících nauk svědků Jehovových. Některé jeho názory byly velmi extrémní. Hlavní období jeho činnosti se překrývá s prezidentstvím Rutherforda, který též zavedl některé pro svědky Jehovovy osobité nauky. Důležitou naukou, za kterou Woodworth stojí, je zákaz očkování.

Spolu s Rutherfordem byl jedním ze sedmi představitelů „Společnosti Strážná věž“, kteří byli v letech 1918–1919 na rok uvězněni ve federální věznici v Atlantě. Důvodem

⁷⁹ Tvzení vychází z mnohaleté osobní zkušenosti autora. Sociologické statistiky se v jiných textech vzhledem k uzavřenosti společenství svědků podařilo získat jen za příznivých okolností a jen lokálně.

⁸⁰ „Faithful to death“, *Strážná věž* (15. února 1952), s. 128.

⁸¹ *Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království*, s. 634.

uvěznění byly protistátní postoje po vstupu USA do 1. světové války.⁸² Pro Rutherforda tato zkušenost znamenala zlom v povaze, která se stala tvrdší. Rutherford pak zavádí ve dvacátých a třicátých letech taková asketická pravidla, jako je zákaz slavení svátků – narozenin či vánoc.⁸³ Tento zákaz je jedním z typických specifických znaků dodnes.

Během této éry dochází k významnému společensko-sociálnímu odlišení svědků Jehovových. Nejvýraznějším je přejmenování společenství z původních „Mezinárodních badatelů Bible“ na „Jehovovy svědky“ v roce 1931. Svědkové Jehovovi se více rysy začali odlišovat od ostatní společnosti⁸⁴. Tím si vytvořili pojetí vlastní naprosté výlučnosti mezi všemi ostatními křesťanskými církvemi.

Woodworth byl poněkud podivínský. A na stránkách Zlatého věku uveřejňoval své neortodoxní názory. Ty se týkaly zejména zdravotních otázek. Jeho nevědecké názory na nemoci postupně přerostly v averzi vůči lékařskému stavu. Tvrdil například, že hliníkové nádoby je jedovaté. Přímou odmítal existenci choroboplodných zárodků jako příčiny infekčních nemocí. Napadal očkování proti neštovicím, které připodobňoval k injekcím zvířecího hnisu.⁸⁵

Woodworth měl zálibu pouštět se do zdravotního poradenství a též zálibu v alternativních léčebných metodách.⁸⁶ Podobně jako se Rutherford ve „Strážné věži“ opíral do duchovenstva, dehonestoval Woodworth ve „Zlatém věku“ „Americkou lékařskou asociaci“.⁸⁷ Velkým námětem a důvodem v argumentaci v jeho době byl boj proti „velkému obchodu“, jedné ze tří hlavních složek tzv. „satanova světa“. „Satanův svět“ je dle svědků bezbožný systém, který vládne v opozici „Božímú království“ nad naším světem. Má tři části, kterými ovládá lidstvo: 1) politické síly, 2) falešné náboženství a 3) chamtivý obchodní systém, „velký obchod“.⁸⁸

Časopis „Zlatý věk“ v roce 1937 například ukazoval, že hliníkové nádoby je příčinou rakoviny a šílenství, a že v pozadí stojí chamtivý obchodní svět, v tomto případě aluminiový

⁸² PENTON, *Apocalypse deleyed*, s. 79.

⁸³ PENTON, *Apocalypse deleyed*, s. 91.

⁸⁴ PENTON, *Apocalypse deleyed*, s. 90 a násl.

⁸⁵ PENTON, *Apocalypse deleyed*, s. 91-93.

⁸⁶ Woodworth propagoval na stránkách „Zlatého věku“ přístroje, které měly mít léčebné efekty na základě elektromagnetismu, radiových vln či vibrací. Tyto přístroje měly pomoci vibrací detekovat pacientovu nemoc a jejich modifikací ji pak léčit. Týkalo se to i nemocí jako je syfilis, tuberkulóza či rakovina. Příkladem bylo zařízení nazvané „Electronic Radio-Biola“. Reklama na něj byla např. v časopise *Zlatý věk* (22. dubna 1925), s. 479. Viz též CHRYSSIDES, *Jehovah's Witnesses: continuity and change*, s. 188-190.

⁸⁷ T. A. WILLS, *People for His Name: A History of Jehovah's Witnesses and an Evaluation*, Second edition, Morrisville: Lulu.com, 2007, s. 110.

⁸⁸ „The Great Problem“, *Zlatý věk* (12. října 1921), s. 3-5.

kartel.⁸⁹ Tak i uveřejňované karikatury týkající se očkování ukazují, že lékaři jsou v podruží firem vyrábějících vakcíny a jdoucích za svými obchodními zisky. Jedna uveřejněná karikatura znázorňuje „vakcinační bar“, kde barmanem je lékař, který nalévá občanovi do sklenek hnis psa, kočky, koně či telete, a dolary tahá z občanovy kapsy rovnou obchodník zastupující vakcinační kartel.⁹⁰

V roce 1923 začala Woodworthova doživotní kampaň proti očkování. Již v prvním článku⁹¹ na toto téma, který nechal Woodworth uveřejnit pod názvem „Vakcinace je podvod“, se upozorňuje na propojení s bezohledným obchodem:

„Veřejnost obecně neví o tom, jak velký byznys je vyrábět sérum, antitoxiny a očkovací látky, a jak veliký obchod vládne tomuto průmyslu...“.

A dále popisuje, řečeno dnešními slovy, hanebné propojení lékařské lobby s farmaceutickým průmyslem.

Diskuse o očkování začaly na stránkách „Zlatého věku“ postupně již před rokem 1923. Nejprve naučným článkem v roce 1921 „Jak vakcíny fungují“.⁹² Reakcí na něj byl další pod názvem „Účinnost očkování“, kde autor H. A. Rutshow ještě argumentuje, že očkování obnovuje původní schopnost dokonale stvořeného těla vypořádat se s nemocemi.⁹³

V sérii dalších článků ve „Zlatém věku“ z roku 1921, která začíná titulem „Hanebnost očkování“ se pisatelé již více než méně vymezují proti očkování, poukazuje se například na neblahý vliv na prenatální vývoj plodu v těle matky a jsou popisovány zhoubné následky způsobené očkováním.⁹⁴

V dalších letech se začal prosazovat Woodworthův názor, že bakterie a choroboplodné zárodky neexistují:

„Bylo nezvratně dokázáno, že neexistují takové věci, jako je vzteklina.“⁹⁵

V roce 1929 je očkování jednoznačně označeno jako nefungující a nesprávné pro všechny rozumné čtenáře. Ti jsou varováni před jeho zhoubnými následky:

"Myslící lidé spíše snesou neštovice než očkování, protože zasévá semena, které způsobují syfilis, rakovinu, ekzém... dokonce lepru a mnoho dalších odporných nemocí... Z tohoto důvodu je očkování zločin, skandál a přelud... nikdy nemůže zachránit jediný život."⁹⁶

⁸⁹ *Zlatý věk* (8. září 1937), s. 773.

⁹⁰ *Zlatý věk* (31 května 1939), s. 5.

⁹¹ „The Vaccination Fraud“, *Zlatý věk* (3. ledna 1923), s. 211-214.

⁹² „How Vaccines Work“, *Zlatý věk* (27. dubna 1921), s. 440-442.

⁹³ „Effectiveness of Vaccination“, *Zlatý věk* (14. září 1921), s. 754.

⁹⁴ „The Vaccination Infamy“, *Zlatý věk* (12. října 1921), s. 8. A tamtéž následující články na s. 9-23.

⁹⁵ „The Vaccination Fraud“, *Zlatý věk* (3. ledna 1923), s. 214.

⁹⁶ „Vaccination“, *Zlatý věk* (1. května 1929), s. 502.

Při sledování vývoje jeho rétoriky proti očkování, je patrné, že důvody osobní a důvod boje proti „velkému obchodu“,⁹⁷ předcházely odůvodnění založeném na biblických textech.

18. Náboženský důvod proti očkování

Od třicátých let 20. století se začíná používat i náboženský argument jako odůvodnění nesprávnosti očkování. V roce 1931 se předkládá ve „Zlatém věku“ myšlenka, že očkování je porušení věčné smlouvy mezi Bohem a Noemem.⁹⁸ Tím získává otázka očkování na větší důležitosti. Nyní již nejde pouze o poukazování na ziskuchtivé praktiky lékařů a satanova obchodního světa. Jde nově o otázku poslušnosti Božímu zákonu. Předkládá se zde biblická myšlenka ohledně „věčné smlouvy“ Boha s lidmi – zákona v 9. kapitole 1. Mojžíšovy, jenž byl dán Noemovi po potopě. Ten má být platný pro všechny jeho potomky a tím i pro současné lidstvo:

„Jen maso oživené krví nesmíte jíst... Hle, já ustavuji svou smlouvu s vámi a s vaším potomstvem i s každým živým tvorem...“ – 1. Moj. 9, 4-10.

V článcích „Krev člověka a zvířete“ a „Svatost lidské krve“ s podtitulem „Důvody, proč je očkování nebiblické“ se dokazuje, že tato "věčná smlouva" se ve skutečnosti netýká pouze jedení krve. Vysvětluje se zde, že tato smlouva zahrnuje nejen celou lidskou rodinu, ale i všechna zvířata. A zakazuje se zde, aby člověk „užíval krev zvířete vnitřně“.⁹⁹

"Každý soudně uvažující musí vyvodit závěr, že to nebylo jedení krve, co Bůh zavrhoval, ale bylo to uvedení krve zvířat do kontaktu s krví lidskou (...) vzít tělo zvířete a nezákonně znečistit jeho krev jedem, a to si pak stříknout přímo do kontaktu se svou krví pod jménem vakcína nebo antitoxin (...) to je porušení Božího zákona nejvíce degradujícím způsobem, jaký je možný vymyslet."¹⁰⁰

Aplikace tohoto „věčného zákona“ na očkování se stala v následujících dvou desítkách let závaznou pro všechny svědky Jehovovy. Až do začátku padesátých let akceptovali členové tento zákaz a odmítali očkování proti neštovicím, dokud organizace po smrti C. J. Woodwortha tento zákaz neodvolala. Jak se ukázalo, očkovací vakcíny proti neštovicím už dokonce ani z krve vyráběny nebyly.

Během doby zákazu očkování se v časopise „Zlatý věk“ objevilo mnoho dalších karikatur. Znázorňovaly například děti poznamenané boláky po očkování. Jiné karikatury

⁹⁷ Viz výše.

⁹⁸ „The Sacredness of Human Blood (Reasons why vaccination is unscriptural)“, *Zlatý věk* (4. února 1931, s. 293.

⁹⁹ „The Sacredness of Human Blood (Reasons why vaccination is unscriptural)“, s.294.

¹⁰⁰ „The Sacredness of Human Blood (Reasons why vaccination is unscriptural)“, s.294.

zobrazovaly „hloupé doktory“ držící stříkačky s nápisem „Micka“. Dnes si můžeme stěží představit, jak neuvěřitelně složitá situace se kolem této otázky vyvinula. Děti nemohly chodit do školy, protože neměly potvrzení o očkování. Svědek nemohl opustit zemi nebo do ni vstoupit.¹⁰¹ Během druhé světové války byli mladí svědkové ve věznících drženi z důvodu odmítání očkování na samotkách.¹⁰²

Že zákaz očkování svědkové brali vážně, dokládá například soudní případ popsany ve „Zlatém věku“ v roce 1935 v článku „Pravý křesťan slyšen před soudem kvůli očkování“. Paní Braughtová, matka čtyř dětí, nemohla poslat svojí dceru do školy, protože nebyla očkovaná. Jako odůvodnění proč odmítá očkování, mimo jiné uvedla:

„Život je v krvi a očkování je přímou injekcí části zvířete do krevního oběhu člověka, a je tak přímým porušením zákona Jehovy Boha.“¹⁰³

Je důležité připomenout, jak vážným problémem v té době neštovice byly. V roce 1921 jen v samotných Spojených Státech bylo 100 000 případů neštovic. Úmrtnost na ně byla vyšší než 40%. Neexistuje statistika, kolik svědků utrpělo vážné tělesné postižení nebo dokonce zemřelo díky poslechnutí zákazu očkování.¹⁰⁴

Clayton J. Woodworth, redaktor časopisu „Zlatý věk“ a „Útěcha“, umírá a je pohřben v prosinci 1951.¹⁰⁵ Teprve po jeho smrti dochází k oficiálnímu odvolání nauky o zákazu očkování. A těžko si lze představit, že by to bylo náhodné. V článku z 15. prosince 1952 je očkovaní, např. proti neštovicím, nyní oficiálně dovoleno. Rubrika „Otázky čtenářů“ v tomto čísle odpovídala na dotaz „Je očkovaní porušením Božího zákona zakazujícího přijímat krev do těla?“ Odpověď zněla, že je to věcí rozhodnutí každého. Ve vysvětlení se nyní tvrdilo:

“... Každý jednatel musí nést důsledky pro svůj postoj a pro jednání, které podnikne ohledně povinného očkování podle svého vlastního svědomí a podle svého pochopení, co je dobré pro zdraví a pro zájmy prosazování Božího díla. A naše Společnost si nemůže dovolit být zapletena do soudních sporů, ani přebírat zodpovědnost za způsob, jakým se případ obrátí (...) nezdá se, že by očkování bylo v rozporu s věčnou smlouvou, uzavřenou s Noemem v Genesis 9:4... Velmi pravděpodobně nelze z Písma dostatečně dokázat, že by očkovaním očkovaný člověk jedl či pil krev a konzumoval by ji jako potravu, nebo že by tím přijímal

¹⁰¹ „Blood Transfusion in Modern History“ (online), *Advocates for Jehovah's Witness Reform on Blood*, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://ajwr.org/the-historical-perspective/the-modern-historical-perspective>.

¹⁰² Alexander H. MACMILLAN, *Faith on the march*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1957, s. 188-190.

¹⁰³ „True Christian Heard in Court“, *Zlatý věk* (24. dubna 1935), s. 471.

¹⁰⁴ „Blood Transfusion in Modern History“, <http://ajwr.org/the-historical-perspective/the-modern-historical-perspective>.

¹⁰⁵ „Faithful to death“, s. 128.

*krevní transfuzi... Otázka očkování je záležitostí jednotlivce, před kterou musí být postaven a musí si ji zodpovědět každý sám za sebe...*¹⁰⁶

Odmítání povinného očkování se stalo předmětem soudních sporů. Obavy „Společnosti Strážná věž“ z možných finančních kompenzací za zdravotní újmu způsobenou poslušáním zákazu, se stala dalším důvodem pro odvolání této doktríny. „Společnost Strážná věž“ byla také již dříve informována Williamem Cetnarem, pracovníkem Brooklynského ústředí, že očkování proti neštovicím ani neobsahuje krev. Předložil tehdejšímu prezidentu N. H. Knorrovi oficiální vyjádření firmy vyrábějící vakcíny, že jejich produkt neobsahuje žádnou krev.¹⁰⁷ Že to ústředí vědělo již před smrtí Woodwortha, potvrzují i vzpomínky jiného význačného pracovníka ústředí svědků, A. H. Macmillana,¹⁰⁸ který popisuje, jak již za války vysvětloval uvězněným mladým svědkům, že očkování není totéž, co transfuze.¹⁰⁹

V roce 1952 byl zákaz očkování oficiálně odvolán a očkování přestalo být považováno za jedení krve a přirovnáváno ke smilstvu. Je jistě logické se domnívat, že zákaz byl oficiálně zrušen až v roce 1952 právě z úcty ke Claytonu J. Woodworthovi, který se tak důrazně proti očkování stavěl.¹¹⁰

2. etapa vývoje – zákaz transfuzí krve (1944 – 2000)

19. Odmítání transfuze krve

Jak došli svědkové Jehovovi ke svému postoji zavrhnout lékařské postupy, při nichž se používá krev? Původ učení vychází ze situace, která pro ně nastala během druhé světové války. 1) Odmítání transfuzí navazuje na předchozí nauku ohledně zákazu očkování. 2) Během války byly vyhroceny protivlastenecké postoje svědků. 3) Striktní odmítání účasti ve válce a odmítání transfuzí je pro svědky Jehovovy dokladem jejich výjimečnosti a ochoty podstoupit mučednictví.

Během druhé světové války se svědkové Jehovovi v USA dostali svým postojem do výrazné opozice proti většinové společnosti. V USA panovala vlastenecká nálada, která podporovala účast ve válce. Naopak svědkové se drželi neutrálního postoje a neúčastnili se

¹⁰⁶ „Questions From Readers. Is vaccination a violation of God’s law forbidding the taking of blood into the system?“, *Strážná věž* (15. prosince 1952), s. 764.

¹⁰⁷ GRUSS, *The Four Presidents of the Watch Tower Society*, s. 94.

¹⁰⁸ MACMILLAN, *Faith on the march*, s. 188-190.

¹⁰⁹ CHRYSIDES, *Jehovah’s Witnesses: continuity and change*, s. 187-188.

¹¹⁰ „Blood Transfusion in Modern History“, <http://ajwrb.org/the-historical-perspective/the-modern-historical-perspective>.

této nálady. Toto napětí vytvořilo živnou půdu pro rozvoj nauky o zákazu transfuzí. Americký lid byl v té době vybízen, aby daroval krev pro své raněné vojáky na frontě. A tak se touto cestou staly transfuze krve součástí vlasteneckých projevů podobně jako vojenská služba, vzdávání pocty vlajce či povstání při národní hymně. To vše jsou záležitosti, které svědkové Jehovovi silně odmítají.¹¹¹ A naopak toto období bylo charakterizováno i výrazným odporem státu vůči doktrínám svědků. Bylo potřeba, aby si zachovali svoji výjimečnost a kolektivní identitu a vymezili se i vůči tradičnímu křesťanství.¹¹²

Odmítání krve svědky má analogický sociální význam jako původní židovský dietní zákon. Potvrzuje, že taková oběť je součástí ceny za členství a posiluje vnitřní soudržnost odlišením čistých od poskvrněných. A krev je také ve většině kultur velmi silným symbolem věrnosti.¹¹³

Souvislost s rozmachem transfuzí během druhé světové války potvrzuje i „Strážná věž“:

*„Ihned po druhé světové válce, ve které se stalo běžným zvykem podávat zraněným vojákům transfuzi krve, přibýlo světla ohledně svatosti krve. V anglickém vydání Strážné věže z 1. července 1945 byla uveřejněna vybídka, aby „všichni Jehovovi ctitelé, kteří usilují o věčný život v Božím novém světě spravedlnosti, respektovali svatost krve a aby se v této velmi důležité věci přizpůsobili Božím spravedlivým předpisům“.*¹¹⁴

20. Historické pozadí nauky o zákazu krve

Rozvoj transfuzní medicíny umožnilo pochopení antigenních vlastností krve, které započalo objevem krevních skupin dr. Jánským v roce 1907. Pokračovalo dalšími výzkumy v 1. polovině 20. století až k objevu Rh-faktoru v roce 1940 Landsteinerem a Wienerem, který definitivně odstartoval široké použití krve v lékařství. Masové použití začalo v USA v roce 1937, kdy byla v Chicagu založena první velká krevní banka.¹¹⁵

První zmínka týkající se otázky krve byla z pera prezidenta „Společnosti Strážná věž“ C. T. Russella ve „Strážné věži“ v roce 1892. Russellův názor byl, že příkaz v knize Skutků v

¹¹¹ „Neutralita“, in *Rozmluvy z Pisem*, s. 201-207.

¹¹² Richard SINGELBERG, „The blood transfusion taboo of Jehovah's Witnesses: Origin, development and function of a controversial doctrine“, *Social Science & Medicine* (4/1990), s. 515-523.

¹¹³ Andrew HOLDEN, *Jehovah's Witnesses: Portrait of a Contemporary Religious Movement*, New York: Routledge, 2002, s. 28-29.

¹¹⁴ „Chodíme po stezce přibývajících světla“, *Strážná věž* (15. února 2006), s. 29.

¹¹⁵ PENTON, *Apocalypse Delayed*, s. 226.

15. kapitole byl časově omezený, a že jeho účelem bylo podpořit jednotu při přechodu od judaismu do křesťanské éry.¹¹⁶

21. Vyhlášení zákazu transfuzí krve a hrozba exkomunikace

Uplatnění textů z 1. Mojžíšovy 1. kapitoly a 3. Mojžíšovy 17. kapitoly na transfuze krve provedl článek s názvem „Právo cizince zachováno“ ve „Strážné věži“ v roce 1944. Podrobně se zde odkazuje na zákony, které byly platné v Izraeli i pro cizí usedlíky:

„... cizinci bylo zakázáno jíst nebo pít krev, ať skrze transfuzi nebo ústy...“¹¹⁷

V roce 1945 jsou transfuze krve a krevní produkty oficiálně zakázány v článku „Neústupný pro pravé uctívání“ jako pohanské a Boha znesvěčující.¹¹⁸

Přitvrzením v nauce bylo nařízení v roce 1961, že člen, který přijme transfuzi krve, má být potrestán exkomunikací. V rubrice „Otázky čtenářů“ ve „Strážné věži“ se pod názvem „S ohledem na závažnost přijetí krve do těla transfuzí, mělo by porušení Svatých Písem v této věci vést k tomu, aby zasvěcený a pokřtěný příjemce transfuze byl vyloučen z křesťanského sboru?“ psalo:

„Inspirované Boží slovo odpovídá: Ano... Podle zákona Mojžíše, který je stínem budoucích věcí, musí být příjemce transfuze krve odříznut od Božího lidu exkomunikací nebo vyloučením (...) Jako nepřátelský odpůrce, který je ukázkou nevěrnosti pro ostatní v křesťanském sboru, musí být od něj odříznut vyloučením. Tímto způsobem se sbor zbavuje viny z přestupku porušení Božího zákona jejím členem prostřednictvím transfuze krve. A tak prosazuje křesťanské normy před všemi členy shromáždění a udržuje se čistý od krve všech lidí...“¹¹⁹

Již od začátku této nauky se ukazovalo, že je problematické dodržovat absolutní zákaz přijímání jakékoliv části krve. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let zde byl zjevný rozpor v myslích svědků ohledně povolení očkování a zákazu krve, jak bylo uvedeno výše. A již zmíněné „Probudte se!“ v roce 1952 pak vyjádřilo, že očkováný člověk nejí krev ani ji nepřijímá jako transfuzi a nevztahuje se na něj pokyn ze Skutků 15. kapitoly.¹²⁰ Stejným

¹¹⁶ „The Apostolic Council“, *Strážná věž* (15. listopadu 1892), s. 349-351.

¹¹⁷ „The Stranger’s Right Maintained“, *Strážná věž* (1. prosince 1944), s. 362.

¹¹⁸ „Immocable For The Right Worship“, *Strážná věž* (1. července 1945), s. 195-204.

¹¹⁹ Questions From Readers. „In view of the seriousness of taking blood into the human system by a transfusion, would violation of the Holy Scriptures in this regard subject the dedicated, baptized receiver of blood transfusion to being disfellowshipped from the Christian congregation?“, *Strážná věž* (15. ledna 1961), s. 63.

¹²⁰ „Questions From Readers. Is vaccination a violation of God’s law forbidding the taking of blood into the system?“, *Strážná věž* (15. prosince 1952), s. 764.

odůvodněním bylo jedno vyvráceno a druhé potvrzeno. Zde byl položen základ nekonzistence celé nauky.

22. Mnohé změny v pokynech o nepřijímání krve

V průběhu dalších let pak byla vydávána rozhodnutí, které části krve smí křesťan přijmout na základě svého svědomí, a které nikoli. Tato rozhodnutí se však opakovaně měnila. A to i do zcela opačných závěrů. Ohledně přijímání krevního séra v letech 1954 až 1978 došlo nejméně čtyřikrát vždy k naprosté změně mezi jejich zákazem a povolením.^{121, 122, 123, 124}

Svízelná situace byla pro pacienty hemofiliky, kteří potřebují srážlivé faktory získávané z krve, aby nevykrváceli. Oni byli součástí víru neustálých změn. Jejich situaci z úhlu vedení organizace popisuje v knize „Krise svědomí“ Raymond Franz.¹²⁵

Obdobně tomu bylo i s transplantacemi orgánů, které byly střídavě označovány za „zázraky moderní chirurgie“¹²⁶ a „kanibalismus“¹²⁷ a nakonec povoleny.¹²⁸

„Společnost Strážná věž“ také přišla s tvrzením, že krví se přenášejí rysy osobnosti a sklony ke špatnému jednání, jako třeba k vraždě apod., a že tak může dojít i k „transplantaci“ cizí osobnosti.¹²⁹

Další změny postojů ohledně přijímání krevních sér, problematika pokynů pro svědky Jehovovy s hemofilií, otázky transplantací orgánů, teorie o přenášení rysů osobnosti krví a míry rizika přenositelných chorob jako HIV krví, budou podrobněji rozebrány v navazující práci.

¹²¹ „Gamma Globulin versus Poliomyelitis“, *Probud'te se!* (1. ledna 1954), s. 23-24.

¹²² „Questions From Readers. Are we to consider the injection of serums such as diphtheria toxin antitoxin and blood fractions such as gamma globulin into the blood stream, for the purpose of building up resistance to disease by means of antibodies, the same as the drinking of blood or the taking of blood or blood plasma by means of transfusion?“, *Strážná věž* (15. září 1958), s. 575.

¹²³ „Carry Your Own Load of Responsibility“, *Strážná věž* (15. února 1963), s. 121-125.

¹²⁴ „Employment and Your Conscience“, *Strážná věž* (15. listopadu 1964), s. 680-683.

¹²⁵ Raymond FRANZ, *Krise svědomí*, Praha: Návrat domů, 1998, s. 97-98.

¹²⁶ „Spare Parts for Your Body“, *Probud'te se!* (22. prosince 1949), s. 17-20.

¹²⁷ „Questions From Readers. Is there any Scriptural objection to donating one's body for use in medical research or to accepting organs for transplant from such a source“, *Strážná věž* (15. listopadu 1967), s. 702-704.

¹²⁸ „Questions From Readers. Should congregation action be taken if a baptized Christian accepts a human organ transplant, such as of a cornea or a kidney?“, *Strážná věž* (15. března 1980), s. 2.

¹²⁹ „Using Life in Harmony with the Will of God“, *Strážná věž* (15. září 1961), s. 564.

23. Je nesouhlas s podáním krve „informovaný a svobodný“?¹³⁰

Při odmítání transfuzí krve svědkové argumentují před právníky a lékaři svým právem na svobodný a informovaný souhlas či nesouhlas s léčbou, daným nejvyššími právními normami.¹³¹ Tímto svým postojem přispěli i k pokrokům v transfuzní medicíně, neboť mnozí lékaři se snaží jejich požadavku vyhovět. Svědčí o tom stovky odborných medicínských článků. Svědkové Jehovovi se stali pro lékaře velkou výzvou. Je však potřeba si uvědomit fakt, že tímto postojem se pasovali do role „laboratorních myší“ ve výzkumu.¹³² Jak velký a komplexní etický problém to je, ponechme nyní stranou.¹³³

Většina lékařů netuší, že se ve skutečnosti nejedná ani o svobodný ani o informovaný nesouhlas v pravém slova smyslu. Každé rozhodnutí svědka je ovlivněno informacemi a určitým tlakem okolí. V tomto případě však systém, ve kterém se svědkové nacházejí, vytváří nepřiměřený tlak, a je tak zpochybněno, zda se vůbec o svobodné rozhodnutí může jednat. Toto vlastní svobodné rozhodnutí jednotlivce je podmíněno faktory, které mohou stát mnohem výše než zachování vlastního života. Je to trest exkomunikace, který s sebou nese zpřetrhání někdy jediných přátelských, a dokonce i rodinných, vazeb, které jedinec má, se všemi sociálně-ekonomickými důsledky. Je to hrozba zničení v armagedonu – při Božím soudu – kvůli nedodržení příkazu. A je to především fakt zřeknutí se víry, a tím zklamání Boha i přátel. A navíc takové svobodné rozhodnutí smí být správně učiněno jedině v souladu se současnými – a jak bylo ukázáno výše – neustále se měnícími názory „Společnosti Strážná věž“. Že je to pouze výsledek doktríny organizace a nikoli skutečný svobodný názor jednotlivce, učiněný na základě vlastního svědomí, dokládá fakt, že pokud „Společnost Strážná věž“ ustoupí od některého ze zákazů, nestává se, že by někdo ze svědků trval na dřívějším širším omezení v léčbě. Dnes již nikdo ze svědků z důvodu svědomí neodmítá transplantace orgánů. Svědkové, kteří mají hemofilii, dnes nemají problém s přijímáním koagulačních faktorů. Na základě jakého svědomí se tedy jednotlivec rozhoduje? Je to skutečně jeho svědomí a jeho svobodná volba nebo je to imputované „svědomí“ organizace?

¹³⁰ Michal M. MALÝ, „Svědkové Jehovovi a otázka krve. Čí volba a čí svědomí?“, *Dingir* (3/2005), s. 76-78.

¹³¹ Například „Úmluva o lidských právech a biomedicíně“ říká: „Jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích...“ – viz „Úmluva o lidských právech a biomedicíně“, *Sbírka mezinárodních smluv* (2. října 2001), článek 5.

¹³² PENTON, *Apocalypse Delayed*, s. 227.

¹³³ Osobní komentář autora. – Stačí si uvědomit, že v civilizovaných zemích pravděpodobně neexistují jiné výzkumy na živých lidech, které by odpovídaly na otázku, kde je hranice přežití, jako je tomu v případě svědků. Například při zkoumání množství hemoglobinu v krvi potřebného pro přežití jedince. Výzkumy na lidech, které mohou skončit jejich smrtí se oficiálně prováděly zřejmě naposledy za nacistické éry. Další rozbor této problematiky je důležitý, ale přesahuje rozsah této práce.

Rozhodnutí není ani informované. Svědkové Jehovovi sice budí před lékaři dojem dobře informovaných laiků, ale znalosti, které o transfuzní medicíně mají, jsou tendenční a jednostranné. Ve svých publikacích jsou vyučováni pouze o rizicích transfuzí, a jsou jim předkládány především příklady úspěšně vyléčených jedinců bez použití krve.

Například v článku „Stála si za svým přesvědčením“ se uvádí mnoho let opakovaná typická tvrzení:

„Rychle jsem se zotavila a neměla žádné komplikace, které mohou nastat po podání transfuze (...) Výbory pro styk s nemocnicemi pomáhají pacientům z řad svědků Jehovových najít lékaře, kteří by poskytlí léčbu bez použití transfuze.“¹³⁴

O skutečných rizicích získání infekční choroby z krve a o procentuálním riziku smrti, nejen že nemají tušení, ale jsou také vyučeni, snaže lékařů o předání těchto informací, vzdorovat. Svědkové jsou vybízeni, aby měli po ruce přílohu z interního bulletinu „Naše služba království“ z roku 2006 „Jaký je můj názor na krevní frakce a na lékařské postupy, které se týkají vlastní krve?“¹³⁵ A pro rodiče je určen dokument ze září 2010 „Jak mohou rodiče chránit své děti před zneužitím krve“.¹³⁶

V dnešní době je situace taková, že drtivá většina svědků Jehovových žije v iluzi, že úplně všechny situace se dají vyřešit bez použití krve, pokud naleznou „správného“ lékaře. Etickou otázkou k diskusi je, zda takový svobodný a informovaný nesouhlas zapadá do výkladu zmíněných nejvyšších právních norem a zda je správné jej v tomto případě přijmout.

3. etapa vývoje – reforma nauky o zákazu transfuzí (2000 – dosud)

Tato etapa je charakterizována vznikem disidentského hnutí a reakcí vedení na něj v podobě „změkčení“ pravidel nauky.

24. Disidentské hnutí

V devadesátých letech minulého století dospěla nauka „Společnosti Strážná věž“ o krvi do těžko pochopitelných pravidel. Jedněmi ústy totiž tvrdí, že svědkové Jehovovi dodržují Boží zákon o zákazu přijímání krve, a zároveň vyjmenovává množství jednotlivých složek krve a postupů s krví, které mohou svědkové „na základě svědomí“ přijímat. Svědkové Jehovovi nepřijímají krev a zároveň přijímají krev.

¹³⁴ „Stála si za svým přesvědčením“, *Probud'te se!* (15. srpna 2015), s. 14-15.

¹³⁵ „Jaký je můj názor na krevní frakce a na lékařské postupy, které se týkají mé vlastní krve?“, *Naše služba Království* (11/2006), s. 3-6.

¹³⁶ *Jak mohou rodiče chránit své děti před zneužitím krve*, září 2010, s. 1-4.

Protože je tato nauka bezprostředně spjata s otázkou života a smrti, vzniklo v roce 1997 v řadách svědků Jehovových disidentské hnutí „Associated Jehovah's Witnesses for Reform on Blood“ (zkratka AJWRB). Zakládajícími členy tohoto hnutí byli aktivní svědkové Jehovovi a sympatizující lékaři. Mezi nimi byli svědkové na významných postech v hierarchii organizace. Někteří působili jako starší ve sborech a jiní byli členy „Výborů pro styk s nemocnicemi“.¹³⁷ Tito svědkové došli k tomu, že se již nemohou dále podřizovat této nauce. Ale díky mnoha sociálním vazbám zůstávají uvnitř organizace. O situaci byly publikovány články i ve významných lékařských časopisech.¹³⁸

Cílem tohoto „Spojencství svědků Jehovových za reformu v otázce krve“ je pomocí poskytování vyvážených informací, jak svědkům Jehovovým, tak jejich příbuzným, zdravotníkům a všem dalším zainteresovaným osobám, dosáhnout změny v této nauce. A to do té míry, aby každý svědek Jehovův mohl zastávat vlastní názor na otázku krve nezávisle na pokynech z ústředí a bez hrozby případných sankcí. Hnutí vyvíjí svoji činnost především pomocí internetových stránek www.ajwrb.org¹³⁹ a v české verzi „Nové světlo v otázce krve“ – www.krev.info.¹⁴⁰ Tato vnitřní opozice mezi svědky odmítla vytvoření schizmatické církve či odchod od společenství svědků, ale požadovala na vedení reformu tohoto učení.¹⁴¹

Svůj postoj tlumočili i ústředí svědků Jehovových, vedoucímu sboru. Odpovědí na aktivity tohoto reformního hnutí bylo „uvolnění“ v nauce o krvi v roce 2000.¹⁴²

Tato disidentská skupina, spolu s lékařskou komunitou, vytváří po léta na vedení svědků velký tlak. A během let bylo dosaženo toho, že vedení svědků věnovalo přece jen větší úsilí, aby pomocí článků a filmů více informovalo své členy o současných možnostech léčby a užití krevních produktů.

Jak konstatuje jedna z předních osobností disidentského hnutí Lee Elder v roce 2017:

„Stále velmi mnoho svědků je ovlivněno silou dezinformací, které jsou i nadále publikovány v literatuře organizace. Nadále žijí v představě zdravotní nebezpečnosti a škodlivosti krve, rizicích jejího užití a naopak vkládají neoprávněné naděje do tzv. bezkrevních alternativ. Některé situace však i nadále nejsou bez podání krve řešitelné. Velké krvácení při poranění, komplikace a krvácení při porodu, nemoci krve jako je leukémie, nebo

¹³⁷ Anglicky zkratka HLC; „Hospital Liaison Committee“.

¹³⁸ Osamu MURAMOTO, „Bioethics of the refusal of blood by Jehovah's Witnesses: Part 1. Should bioethical deliberation consider dissidents' views?“, *J Med Ethics*. (24. 8. 1998), s. 223-230.

¹³⁹ *Advocates for Jehovah's Witness Reform on Blood*, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://ajwrb.org/>.

¹⁴⁰ „Nové světlo v otázce krve“ (online), *Spojencství svědků Jehovových za reformu v otázce krve*, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://www.krev.info/>.

¹⁴¹ CHRYSIDES, *Jehovah's Witnesses: continuity and change*, s. 266.

¹⁴² Viz níže.

*nutnost použití krve kvůli řešení vedlejších účinků při chemoterapii. Ačkoliv mnohé případy jsou s použitím transfuze úspěšně řešitelné, bez ní mají naopak fatální následky.*¹⁴³

Od roku 2013 se internetové stránky těchto disidentů stávají součástí skupiny, která stojí za projektem „Advocates for Awareness of Watchtower Abuses“ (zkratka AAWA)¹⁴⁴ a dochází k úpravě názvu na „Advocates for Jehovah’s Witness Reform on Blood“. Název jednak vyjadřuje příslušnost k stránkám www.aawa.co a také tu skutečnost, že drtivá většina těch, kteří disidentskou skupinu založili, již nejsou v současnosti dále aktivními svědky.¹⁴⁵

25. Nejvýznamnější změna – reforma nauky v roce 2000

V roce 2000, kromě jiného také jako důsledek vzrůstajícího celosvětového tlaku zmíněného disidentského hnutí, došlo ke dvěma zásadním změnám v oficiálním postoji „Společnosti Strážná věž“ v nauce o zákazu transfuzí krve.

Průlomové prohlášení se objevilo v nenápadné zmínce v článku ve „Strážné věži“ z 15. června 2000. Bylo zde uvedeno:

*„Někteří křesťané... odmítají transfuze plné krve, červených krvinek, bílých krvinek, destiček či plazmy. Souhlasí však, aby jim lékař podal frakce získané z těchto základních složek (...) Pokud však jde o frakce těchto základních složek, musí se každý křesťan po důkladném rozjímání spojeném s modlitbou rozhodnout sám na základě svého svědomí.*¹⁴⁶

Nově nemají svědkové přijímat transfuze plné krve a mají odmítat transfuze čtyř základních složek (neboli frakcí) krve – červených krvinek, bílých krvinek, destiček a plazmy. Mohou přijímat frakce z těchto složek.

¹⁴³ Lee ELDER, „Saving a Thousand Lives a Year: Reforming Watchtower’s Policy on Blood - Part Two“ (online), *Open Minds Foundation*, cit. 8. 7. 2018, dostupné online na <https://www.openmindsfoundation.org/saving-thousand-lives-year-reform-watchtowers-policy-blood-transfusions-part-two/>.

¹⁴⁴ *Advocates for Awareness of Watchtower Abuses*, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://aawa.co/>.

¹⁴⁵ ELDER, Saving a Thousand Lives a Year“, <https://www.openmindsfoundation.org/saving-thousand-lives-year-reform-watchtowers-policy-blood-transfusions-part-two/>.

¹⁴⁶ „Otázky čtenářů: Přijímají svědkové Jehovovi nějaké léčebné přípravky pocházející z krve?“, *Strážná věž* (15.června 2000), s. 29-31.

26. Frakce z frakcí

Z článku však vyplynulo, že je možné přijímat frakce z frakcí (ze základních složek) krve. To už je těžko pochopitelné a představitelné. Tabulka 1 situaci shrnuje:

Tabulka 1

Nepřijatelné a přijatelné složky (frakce) krve pro svědky Jehovovy (listopad 2006)

NEPŘIJATELNÉ	NEPŘIJATELNÉ	PŘIJATELNÉ (osobní rozhodnutí)										
Celá krev	Krev frakcionovaná na hlavní složky	Frakce z hlavních složek (frakcí) krve										
Krev 100%	Plazma 55,50%	<table border="1"> <tr><td>Voda</td><td>50,51%</td></tr> <tr><td>Albumin</td><td>2,22%</td></tr> <tr><td>Imunoglobuliny</td><td>1,67%</td></tr> <tr><td>Srážlivé faktory</td><td>0,28%</td></tr> <tr><td>Ostatní (vitaminy, živiny, hormony, odpadní látky, ionty)</td><td>0,83%</td></tr> </table>	Voda	50,51%	Albumin	2,22%	Imunoglobuliny	1,67%	Srážlivé faktory	0,28%	Ostatní (vitaminy, živiny, hormony, odpadní látky, ionty)	0,83%
	Voda	50,51%										
	Albumin	2,22%										
	Imunoglobuliny	1,67%										
	Srážlivé faktory	0,28%										
Ostatní (vitaminy, živiny, hormony, odpadní látky, ionty)	0,83%											
Červené krvinky 41%	<table border="1"> <tr><td>Voda</td><td>24,60%</td></tr> <tr><td>Hemoglobin</td><td>14,35%</td></tr> <tr><td>Hemin</td><td>0,82%</td></tr> <tr><td>Ostatní</td><td>1,23%</td></tr> </table>	Voda	24,60%	Hemoglobin	14,35%	Hemin	0,82%	Ostatní	1,23%			
Voda	24,60%											
Hemoglobin	14,35%											
Hemin	0,82%											
Ostatní	1,23%											
Bílé krvinky 3%	<table border="1"> <tr><td>Voda</td><td>2,46%</td></tr> <tr><td>Interferony</td><td>0,00%</td></tr> <tr><td>Ostatní</td><td>0,54%</td></tr> </table>	Voda	2,46%	Interferony	0,00%	Ostatní	0,54%					
Voda	2,46%											
Interferony	0,00%											
Ostatní	0,54%											
Destičky 0,50%	<table border="1"> <tr><td>Voda</td><td>0,30%</td></tr> <tr><td>Ostatní</td><td>0,20%</td></tr> </table>	Voda	0,30%	Ostatní	0,20%							
Voda	0,30%											
Ostatní	0,20%											
CELKEM NE 100%	NE 100%	ANO 100%										

Tabulka z bulletinu "Naše služba Království 11, 2006" (zjednodušeno a doplněno)
Pozn.: Procentuální zastoupení jednotlivých frakcí je velmi variabilní - jsou uvedeny průměrné hodnoty

Pozn. k tabulce: z krve nepřijatelných je 100% a přijatelných je také 100%.

Zdroj: *Dingir* (1/2007).¹⁴⁷

Pro znázornění je to podobné jakoby někdo řekl: „Nesmíš obývat dům (plná krev). Nesmíš obývat ani byty v tomto domě (základní frakce). Ale smíš obývat jakoukoliv místnost v kterémkoliv bytě tohoto domu (frakce z frakcí).“

Odmítání transfuze krve má dle svědků v první řadě náboženský důvod, nikoliv zdravotní, a zakládají jej na třech základních textech z Bible, podle kterých byl zákaz jedení krve dán Noemovi (1. Mojžíšova 9, 3-4), kodifikován v mojžíšském zákoně (3. Mojžíšova 17, 13-14) a přenesen na křesťany (Skutky 15, 28-29). Logické vysvětlení, proč je možné přijímat frakce z frakcí a zároveň nepřijímat frakce základní, v nich ale nemá oporu.

¹⁴⁷ Michal M. MALÝ, „Tichá revoluce“, *Dingir* (1/2007), s. 3.

Jediné zdůvodnění, které svědkové Jehovovi ve své literatuře nabízejí pro podporu tohoto postoje, nemá náboženský, ale medicínský původ. „Strážná věž“ v článku „Přijímají svědkové Jehovovi injekce krevních složek jako imunoglobulin nebo albumin?“ uvádí příklad odděleného krevního oběhu matky a plodu v jejím lůně. Bariéru mezi nimi tvoří placenta, přes kterou mohou některé frakce krve vzájemně přecházet. V článku je řečeno:

„To, že některé bílkovinné složky plasmy přirozeně přecházejí do krve jiného jedince (plodu), může být další věcí k úvaze, když se křesťan rozhoduje, zda přijme... injekce malých složek plasmy.“¹⁴⁸

Provedená reforma v nauce spočívala v možnosti přijímání frakcí. Ty byly v roce 1961 výslovně ve „Strážné věži“ zakázány:

„Jestliže máme důvod věřit, že některý produkt obsahuje krev nebo frakci z krve... jestliže nálepka říká, že tablety obsahují hemoglobin... je to z krve... a křesťané vědí, aniž by se museli ptát, že se musí vyvarovat takových přípravků.“¹⁴⁹

To je velmi významný posun, dávající především mnohem širší možnosti pro léčbu pacientů odmítajících transfuze krve.

27. Konec exkomunikace, ale trvá „oddělení se“

Druhá zásadní změna, ke které došlo v roce 2000, je změna týkající se vykonávání církevního soudu. Od roku 1961 do roku 2000 platilo, že svědek Jehovův, který přijal transfuzi krve, a účinně nelitoval svého činu, mohl být na základě posouzení případu ze sboru vyloučen – exkomunikován.¹⁵⁰

V dubnu 2000 v prohlášení pro média svědkové veřejně vyhlásili, že za přijetí transfuze nejsou jejich členové vylučováni:

„Pokud pokřtěný člen úmyslně přijímá krevní transfuzi a neprojevuje žádnou lítost, svědčí svými vlastními činy, že už nechce být dále jedním ze svědků Jehovových. Jednotlivec tak ruší členství svými činy, spíše než, že by sbor inicioval tento krok.“¹⁵¹

Od roku 2000 již nejsou svědkové za přijetí transfuze krve vyloučeni, ale je na ně pohlíženo jako na ty, kteří svým jednáním a přetrvávajícím postojem dávají najevo, že si

¹⁴⁸ „Otázky čtenářů: Přijímají svědkové Jehovovi injekce krevních složek jako imunoglobulin nebo albumin?“, *Strážná věž* (1. června 1990), s. 30.

¹⁴⁹ „Questions from Readers. How can one tell if meat purchased from a butcher or in some other market has been properly bled? Also, how can one tell if cold-meat loaves, pastry or preparations sold by druggists contain any blood or blood fractions?“, *Strážná věž* (1. listopadu 1961), s. 669.

¹⁵⁰ „Questions from Readers. In view of the seriousness of taking blood into the human system by a transfusion, would violation of the Holy Scriptures in this regard subject the dedicated, baptized receiver of blood transfusion to being disfellowshipped from the Christian congregation?“, *Strážná věž* (15. ledna 1961), s. 63.

¹⁵¹ *Statement to media*, Jehovah's Witnesses Public Affairs Office, 14. června 2000., s. 1.

nadále nepřejí být svědky Jehovovými, a sami se oddělili od sboru. Ve svém důsledku se na toho, kdo se oddělil, pohlíží stejně jako na vyloučeného. Na člověka, který se sám oddělí z jakéhokoliv důvodu od svědků Jehovových, jsou uplatňovány stejné sankce jako na toho, kdo byl vyloučen. Svědkové Jehovovi se nestýkají a ani nekomunikují žádným způsobem (včetně společenského pozdravu) s bývalým členem. Jedinou výjimku mají příbuzní, pokud žijí s bývalým svědkem (vyloučeným či odděleným) v jedné domácnosti. Pokud někdo porušuje toto opatření a nelituje toho, může být za kontakt s bývalým svědkem sám též exkomunikován.¹⁵²

Důvodem prohlášení bylo zlepšit obraz svědků Jehovových vůči veřejnosti. Díky procedurální změně již mohou svědkové veřejně prohlásit, že za přijetí transfuze krve nevylučují. Při jednání o této otázce stačilo málo a mohlo být vyhlášeno, že svědkové již nevylučují za přijetí transfuze, bez přidávání dodatku o oddělení se. To byl také původní záměr disidentského hnutí.¹⁵³

28. Krevní frakce a nové lékařské postupy při léčbě s krví

V literatuře svědků nadále vycházely zmínky poukazující na tu kterou složku krve jako na přípustnou. Disidentské hnutí proto nadále upozorňovalo na nepřehlednost a neprůhlednost v celé problematice, týkající se postoje k různým typům transfuzí a rozličným lékařským postupům.

Ústředí svědků publikovalo v interním bulletinu svědků „Naše služba království“ v listopadu 2006 článek shrnující současné stanovisko „Jaký je můj názor na krevní frakce a na lékařské postupy, které se týkají mé vlastní krve?“.¹⁵⁴ Článek obsahuje přehled v současné době oficiálně nepřijatelných a většiny přijatelných způsobů použití krve. Čtenářům jsou zde pokládány otázky ve zcela jiném duchu, než kdy dříve. Mají za cíl přesvědčit svědky, aby striktně neodmítali frakce krevních složek, a to v rozsahu, který je pro mnohé z nich překvapující. Poprvé tak všichni svědkové Jehovovi díky uveřejněné tabulce mohli vidět vedle sebe oba protipóly – nepřijímají žádnou krev a zároveň mohou přijímat krev po částech.¹⁵⁵

¹⁵² „Odpadlíci jsou osoby, které úmyslně rozšiřují nauky, které jsou v rozporu s biblickou pravdou, jak ji vyučují svědkové Jehovovi (tvrdošíjně na nich trvají a mluví o nich).“ - viz definice „Odpadlictví“, in *Dávejte pozor sami na sebe a na celé stádo*, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1991, s. 74-75.

¹⁵³ Viz výše.

¹⁵⁴ „Jaký je můj názor na krevní frakce a na lékařské postupy, které se týkají mé vlastní krve?“, *Naše služba Království* (11/2006), s. 3-6.

¹⁵⁵ „Jaký je můj názor na krevní frakce a na lékařské postupy, které se týkají mé vlastní krve?“, s. 5.

29. Tiché ovečky¹⁵⁶

Svědkové Jehovovi deklarují, že jejich uctívání je naukově celosvětově sjednocené. V případech ohrožení vlastního života nebo života svých dětí a nejbližších, se však část svědků tiše oddělila od nauky zákazu transfuzí. Tiše udělají, co jim svědomí v takové situaci dovolí udělat, tedy včetně přijetí oficiálně nepovolených složek krve, a nehovoří o tom.¹⁵⁷ Může se jednat i o desítky procent svědků.¹⁵⁸ Pochopitelně, někteří pak žijí s vnitřním pocitem hříchu, protože jejich skutek je dále konfrontován s kategorickými prohlášeními v literatuře „Společnosti Strážná věž“. V literatuře, která má v očích svědků zcela zásadní slovo prakticky ve všem, co dělají.

Kolik svědků je takovými tichými ovečkami, které prošly svoji vlastní tichou reformou svědomí? Na tuto otázku se nedá snadno odpovědět. Zkušenosti lékařů, kteří léčí svědky, a některé seriózní lékařské výzkumy dokazují, že až 50% pacientů z řad svědků v kritické situaci při rozhodování o dalším postupu opouští svůj odmítavý postoj a přijímá transfuze nepovolených složek krve.¹⁵⁹ To je velmi důležitá informace pro všechny zdravotnické pracovníky, neboť je zřejmé, že trpělivým vysvětlováním a vstřícným neodsuzujícím postojem je možné proniknout přes bariéru naučených frází a pouček, kterými jsou svědkové vybaveni, a dosáhnout změny v jejich postoji. V mnoha případech přispěje k úspěchu i v tichosti uzavřená dohoda mezi lékařem a pacientem – svědkem o zachování záležitosti v tajnosti. To platí především vůči spolukřesťanům, kteří v dobré víře „bojují“ spolu s pacientem za léčbu bez použití krve.

30. Prognóza – rozšíření hranic zachrání další životy

Od roku 2000 nesmí svědkové Jehovovi přijímat pouze celou krev a čtyři hlavní složky krve – plazmu, červené a bílé krvinky a destičky. Ale smí přijímat jakoukoliv frakci z těchto „základních“ složek krve. Smí přijímat jakoukoliv frakci z plazmy jako jsou třeba koagulační faktory nebo imunoglobuliny. A smí přijímat jakoukoliv frakci vyrobenou z ostatních složek krve, a to včetně hemoglobinu, který přenáší v těle kyslík. V odborné

¹⁵⁶ Michal M. MALÝ, „Tichá revoluce“, *Dingir* (1/2007), s. 2-4.

¹⁵⁷ Osobní zkušenost autora.

¹⁵⁸ CHRYSIDES, *Jehovah's Witnesses: continuity and change*, s. 266-267.

¹⁵⁹ C. GYAMFI C, R. L. BERKOWITZ, „Responses by Pregnant Jehovah's Witnesses on Health Care Proxies“, *Obstet Gynecol.* (1. září 2004), s. 541-544.

literatuře je také zdokumentováno úspěšné použití látek na bázi hemoglobinu na svědcích Jehovových.¹⁶⁰

Není možné tvrdit, že by současná oficiální verze nauky svědků o zákazu transfuzí krve zjednodušeně charakterizovaná slovy „nepřijímáme krev, ale přijímáme krev po kouskách“, byla jednoduše pochopitelná.

V myslích mnohých svědků některé staré informace přetrvávají. Dodnes si mnoho svědků myslí, že se krví přenášejí rysy osobnosti, a též jsou přesvědčeni, že při dialýze, mimotělním oběhu či sběru krve z rány se nikdy nezastaví a nepřeruší oběh části krve, která je mimo jejich tělo.¹⁶¹ Pozitivní je, že každým byť nepatrným rozšířením hranic v této oblasti je šance na záchranu dalších životů.

¹⁶⁰ C. C. COTHREN, E. E. MOORE, J. S. LONG, J. B. HAENEL, J. L. JOHNSON, D. J. CIESLA, „Large volume polymerized haemoglobin solution in a Jehovah's Witness following abruptio placentae“, *Transfus Med.* (3/2004), s. 241-246.

¹⁶¹ Osobní zkušenost autora.

IV. Závěr – shrnutí příčin a souvislostí nauky o zákazu transfuzí

Odmítavý postoj svědků Jehovových k transfuzím krve je pro cenu, kterou za něj platí v podobě možnosti ztráty života, pro vnějšího pozorovatele těžko pochopitelná. Toto jednání má své vysvětlení při porozumění příčinám a souvislostem.

Nauka prošla historickým vývojem a neobjevila se hotová náhle. Naopak se dynamicky vyvíjí. Na začátku se propojilo několik faktorů. Nauka vyrostla na základech organizace následovníků zakladatele C. T. Russella. Ten dal popud vzniku milenialistického společenství na samém okraji konzervativního evangelikalismu. Od něj počíná snaha svědků vymezovat se, jak oproti veškerým ostatním náboženstvím, tak proti veškerému světu. Tím dokazují svoji výjimečnost a jedinečnost. Svět v jejich pojetí je ovládán třemi složkami – falešným náboženstvím, chamtivým obchodem a utlačovatelským politickým systémem. Meziválečný prezident „Společnosti Strážná věž“ Joseph F. Rutherford se zaměřil v časopise „Strážná věž“ na rétoriku proti „křesťanstvu“ – falešným církvím. Jeho souputník Clayton J. Woodworth pak v časopise „Zlatý věk“ proti zkaženému obchodu. Woodworth měl zálibu v alternativních léčebných metodách a naopak nevěřil v existenci choroboplodných zárodků. Proto začal mnohaletou kampaň proti očkování, které považoval za podvod a komplot farmaceutického průmyslu. Prvotním argumentem byl tedy boj proti nestoudnému obohacení na úkor nic netušících občanů. Až následně se přidal argument teologický na základě biblických textů, které hovoří o židovské dietní zásadě nejíst krev. Tak se poprvé došlo k tomu, že léky vyráběné ze zvířecí krve nesmí svědkové Jehovovi přijímat do svého těla. I přesto, že neslouží k potravě a nejí se.

V průběhu druhé světové války začalo být zřejmé, že Woodworthovy zdravotnické názory nejsou správné, neboť účinnost očkování byla prokázána a navíc např. vakcína proti neštovicím již ani z krve vyráběna nebyla.

Zároveň se však vynořil do popředí třetí aspekt tzv. satanova světa, proti kterému se svědkové důrazně stavěli. Bylo jim rozpoutání vlasteneckého nadšení v USA během války. Svědkové Jehovovi se odmítali účastnit na tomto nadšení, mladí muži odpírali vojenskou službu v armádě a byli vězněni. Svědkové Jehovovi se vymezovali i proti politickým symbolům – úcta k státní vlajce a hymně. Od roku 1937, po vzniku krevních bank, došlo k rozmachu transfuzní medicíny. Darování krve pro vojáky na frontě se stalo v USA dalším symbolem vlastenectví. A tak toto napětí mezi svědky Jehovovými a státem vyústilo od let

1944/1945 k ztracení krevních transfuzí. Dietní židovský předpis o nepoužívání krve jako potravu byl nyní použit na transfuze krve.

Od počátku této doktríny trvá v tomto učení těžko pochopitelná nekonzistence, se kterou se svědkové dogmaticky nikdy dobře nevyrovnali. Několik let ještě trvalo překrytí zákazu očkování a transfuzí, ale od roku 1952, po smrti Woodwortha, bylo oficiálně ve „Strážné věži“ očkování povoleno. Po další desítky let se však svědkové Jehovovi prali s otázkou, zda lze používat léky vyráběné z krevního séra. Několikrát své stanovisko ve svých publikacích změnili. Ovšem od počátku bylo zřejmé, že nauka není důsledná, protože ač navenek rétorika směřovala proti jakémukoliv přijímání krve do těla, tak zároveň některé složky krve byly uznány jako přijatelné. Kromě některých očkovacích vakcín byly postupně povoleny transplantace orgánů nebo koagulační faktory pro pacienty s hemofilií.

Na konci devadesátých let vystoupila proti nauce vnitřní opozice mezi svědky Jehovovými, která odmítla schizma či odchod od svědků, ale požadovala na vedení reformu tohoto učení. Důsledkem tlaku tohoto disidentského hnutí byl posun v roce 2000, kdy bylo mediálně vyhlášeno, že za přijetí krve svědkové Jehovovi své členy již dále nevyklučují. Tím nebyly transfuze povoleny, došlo pouze k formálnímu posunu. Na toho, kdo transfuzi přijme a nelituje toho, je pohlíženo jako na člověka, který sám opustil společenství, ale vztahuje se na něj v důsledku stejný ostrakismus jako na vyloučeného.

V tomto roce svědkové Jehovovi také oficiálně upravili svoji nauku tím, že rozdělili krev na tzv. velké a malé složky. Přičemž velké složky (plná krev, plazma, červené a bílé krvinky a krevní destičky) jsou nadále zakázané. Neboli je tím řečeno, že svědkové Jehovovi krev nepřijímají. Malé složky (deriváty z veškerých velkých složek) jsou přijatelné jako věc svědomí. Tedy, svědkové Jehovovi krev přijímají, pokud je rozdělena na malé části. Toto stanovisko trvá i v současném roce 2018. Lze doufat, že další medicínské výzkumy a tlak vnitřní i vnější (zvláště finanční kvůli soudním sporům s pozůstalými) pomohou organizaci svědků celou záležitost opustit.

Přinášení obětí a mučednictví je jedním z významných faktorů podporujících jednotu a semknutost společenství svědků Jehovových. Je pro ně důkazem správnosti své cesty a jedinečnosti jejich víry. Jediné správné náboženství musí být jasně odlišeno od všeho ostatního. Odmítání krve je symbolem vymezení se proti celému svědkům nepřátelskému okolnímu „satanovu světu“.

V navazujících textech budou rozebrána další témata, například: Význam mučednictví a mechanismy oddanosti. Význam „newspeaku“ pro formování věrnosti. Způsob koexistence

organizace svědků v dualitě – církve a firmy. Smysl vyjádření jednotlivých přednicejských otců o krvi. Otázka, zda zákaz jíst krev je totéž, jako zdržovat se krve obecně. Medicínské studie na svědcích Jehovových. Nové léčebné postupy na bázi hemoglobinu a další. Literární příběhy svědků, kteří řešili otázku transfuze. Autorem pozorované případy svědků odmítajících krev.

Seznam literatury

Advocates for Awareness of Watchtower Abuses, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://aawa.co/>.

Advocates for Jehovah's Witness Reform on Blood, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://ajwrb.org/>.

BARTOŠOVÁ, Jana, *Význam krve v Písmu – odpověď svědkům Jehovovým*, diplomová práce, Praha: UK ETF, 2001, 68s.

BIOLKOVÁ, Jitka, *Náboženská společnost Svědkové Jehovovi*, bakalářská práce, Brno: Filozofická fakulta MU, 2008, s. 53.

„Blood Transfusion in Modern History“ (online), *Advocates for Jehovah's Witness Reform on Blood*, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://ajwrb.org/the-historical-perspective/the-modern-historical-perspective>.

BUSH M. P., KLEIMAN S. H., NEMO G. J., „Current and Emerging Infectious Risks of Blood Transfusions“, *JAMA* (č. 289, 8/2003), s. 959-961.

COTHREN C. C., MOORE E. E., LONG J. S., HAENEL J. B., JOHNSON J. L., CIESLA D. J., „Large volume polymerized haemoglobin solution in a Jehovah's Witness following abruptio placentae“, *Transfus Med.* (3/2004), s. 241-246.

COXE, A. Cleveland., *Ante-Nicene Fathers. Volume 7: Lactantius, Venantius, Asterius, Victorinus, Dionysius, Apostolic Teaching and Constitutions, 2 Clement, Early Liturgies*, ed. Alexander Roberts and James Donaldson, revised and Chronologically arranged with brief prefaces and occasional notes by A. Cleveland Coxe, New York: Christian Literature Publishing Co., 1886, dostupné online na <http://oll.libertyfund.org/titles/1974>.

ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST, *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad*, 11. vyd., Praha: 2005.

ELDER, Lee, „Saving a Thousand Lives a Year: Reforming Watchtower's Policy on Blood - Part Two“ (online), *Open Minds Foundation*, cit. 8. 7. 2018, dostupné online na <https://www.openmindsfoundation.org/saving-thousand-lives-year-reform-watchtowers-policy-blood-transfusions-part-two/>.

FELIX, Minucius, *Oktavius*, Praha: Ladislav Kuncíř, Prsten - edice krásných knih, 1940.

FILIPÍ, Pavel, *Křesťanstvo: historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*, 4. dopl. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 201.

FRANZ, Raymond, *Hledání křesťanské svobody*. Davle: Kernberg publishing, 2007, s. 616.

FRANZ, Raymond, *Krize svědomí*, Praha: Návrat domů, 1998, s. 415.

GRUSS, E. C., *The Four Presidents of the Watch Tower Society (Jehovah's Witnesses)*, USA: Xulon Press, 2003, s. 264, dostupné online na <https://books.google.cz/books?id=jFDi5jGsyV8C>.

GYAMFI C., BERKOWITZ R. L., „Responses by Pregnant Jehovah's Witnesses on Health Care Proxies“, *Obstet Gynecol.* (1. září 2004), s. 541-544.

HELLER, Jan, *Tři svědkové: Mojžíš – Izaiáš – žalmista*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku a Oikúmené, 1995, s. 206.

HERBERT, Frank, *Duna*, Praha: Svoboda, 1988, s. 658.

HOLDEN, Andrew, *Jehovah's Witnesses: Portrait of a Contemporary Religious Movement*, New York: Routledge, 2002, s. 206.

CHRYSSIDES, George D., *Jehovah's Witnesses: continuity and change*, Burlington: Ashgate, 2016, s. 308.

KANTER, Rosebeth, *Commitment and community: communes and utopias in sociological perspective*, 2. print., Cambridge, MA: Harvard University Press, 1972, s. 303.

Kolektiv autorů, *Život je svatý: Svědkové Jehovovi a otázka krve*, Brno: L. Marek, 2006, s. 306.

KONEČNÁ, Tereza, *Svědkové Jehovovi a jejich pohled na rodinu a manželství*, bakalářská práce, Zlín: FHS, Univerzita Tomáše Bati, 2011, s. 57.

MACMILLAN, Alexander H., *Faith on the march*, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1957, s. 243.

MALÝ, Michal M., „Tichá revoluce“, *Dingir* (1/2007), s. 2-4.

MALÝ, Michal M., „Svědkové Jehovovi a otázka krve. Čí volba a čí svědomí?“, *Dingir* (3/2005), s. 76-78.

MARTIN, Walter, *The Kingdom of the Cults*, Minn.: Bethany House Publishers, 1985, s. 544, dostupné online na <https://books.google.cz/books?id=E-onAAAAYAAJ>.

MARTIN, Walter, HANEGRAAFF Hank, *Kingdom of the Cults*, Rev. 30th Anniversary ed., Minneapolis, Minn.: Bethany House, 1997.

MARTIN, Walter., ZACHARIAS R., *The Kingdom of the Cults*, Bloomington, Minn.: Baker Publishing Group, 2003, s. 704, dostupné online na <https://books.google.cz/books?id=Yra4KhlMBYQC>.

MARTINEK, Branislav, *Náboženská společnost a stát: historie svědků Jehovových v Československu*, Praha: Dingir, 2000.

MASOPUST J., ROČKOVÁ R., „Význam rozšíření screeningového vyšetření HIV infekce u dárců krve a krevních složek v České republice“, *Trans. Hemat. dnes*, (2/2003), s. 59-64.

MURAMOTO Osamu, „Bioethics of the refusal of blood by Jehovah's Witnesses: Part 1. Should bioethical deliberation consider dissidents' views?“, *J Med Ethics*. (24. 8. 1998), s. 223-230 a „Review. Erratum“, *J Med Ethics* (24. 12. 1998), s. 375.

NEŠPOR, Zdeněk R., VOJTÍŠEK Zdeněk, *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 655.

NEUMANOVÁ, Lucie, *Pastorační práce s lidmi, kteří prošli organizací Integrity Life*, bakalářská práce, Praha: UK ETF, 2017, s. 71.

NOVÁK, Josef, TERTULLIANUS, *Čtvrtá patristická čítanka: Tertullianus – Apologeticum*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987.

NOVÁK, Josef, *Druhá patristická čítanka*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1985.

„Nové světlo v otázce krve“ (online), *Spojenectví svědků Jehovových za reformu v otázce krve*, cit. 7. července 2018, dostupné online na <http://www.krev.info/>.

NOVOTNÝ, Adolf, *Biblický slovník*, 2. vyd., Praha: Kalich, 1956.

ORWELL, George, *1984*, Praha: Naše vojsko, 1991, s. 268.

PENTON, James M., *Apocalypse Delayed: The Story of Jehovah's Witnesses*, Third Edition, Toronto: University of Toronto Press, 2015, s. 247.

„PubMed“ (online), *National Center for Biotechnology Information*, 2018, dostupné online na <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>.

SINGELENBERG, Richard, „The blood transfusion taboo of Jehovah's Witnesses: Origin, development and function of a controversial doctrine“, *Social Science & Medicine* (4/1990), s. 515-523, dostupné také online na <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/027795369090048W>.

SOUČEK, Josef Bohumil, HELLER Jan, KREJČOVÁ Milena, POKORNÝ Petr, *Řecko-český slovník k Novému zákonu*, 3. revidované vydání, Praha: Kalich, 1987.

SUŠIL, František, *Spisy svatých Otců apoštolských a Justina Mučedníka*, vyd. 3., opravené a rozhojné, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1874.

STRONG, James, *The exhaustive concordance of the Bible: showing every word of the text of the common English version of the canonical books, and every occurrence of each word in regular order, together with dictionaries of the Hebrew and Greek words of the original, with references to the English words*, Elektronická verze – Davar 4, Peabody: Hendrickson, 1990.

TOMÁŠEK, Martin, *Krev a raní křesťané – Minucius Felix*, seminární práce v předmětu Apologetika křesťanského západu: Minucius Felix II., Praha, UK HTF, 2018, s. 6.

„Úmluva o lidských právech a biomedicíně“, *Sbírka mezinárodních smluv* (2. října 2001).

VELECHOVSKÝ, Petr, *Svědkové Jehovovi – vývoj vybraných naukových témat*, bakalářská práce, Praha: UK KTF, 2017, s. 71.

VÁCLAVÍK, David, *Proměny americké religionizity*, Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 182.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*, Praha: Portál, 2004, s. 462.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Nová náboženská hnutí a kolektivní násilí*, Brno: L. Marek, 2009, s. 460.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Nová náboženství a násilí*, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 285.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Pastorační poradenství v oblasti sekt a sektářství*, Brno: L. Marek, 2005.

WILLS, T. A., *People for His Name: A History of Jehovah's Witnesses and an Evaluation*, Second edition, Morrisville: Lulu.com, 2007, s. 288.

Seznam literatury vydané „Společností Strážná věž“ (anonymně)

„Carry Your Own Load of Responsibility“, *Strážná věž* (15. února 1963), s. 121-125.

„Correction. No „challenge.“ – No „russellism.“ – No new sect. A fair, candid review of the doctrine of eternal torment. Its claimed, and its real effects shown. – Logical conclusions“, *Strážná věž* (1. března 1893), s. 74-76.

Dávejte pozor sami na sebe a na celé stádo, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1991, s. 121.

„Effectiveness of Vaccination“, *Zlatý věk* (14. září 1921), s. 754.

„Electronic Radio-Biola“, *Zlatý věk* (22. dubna 1925), s. 479.

„Employment and Your Conscience“, *Strážná věž* (15. listopadu 1964), s. 680-683.

„Faithful to death“, *Strážná věž* (15. února 1952), s. 128.

„Gamma Globulin versus Poliomyelitis“, *Probud'te se!* (1. ledna 1954), s. 23-24.

Hlubší pochopení Písma, sv. 1, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1988, s. 1279.

Hlubší pochopení Písma, sv. 2, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1988, s. 1279.

„How Vaccines Work“, *Zlatý věk* (27. dubna 1921), s. 440-442.

„Chodíme po stezce přibývajícího světla“, *Strážná věž* (15. února 2006), s. 26-30.

„Immocable For The Right Worship“, *Strážná věž* (1. července 1945), s. 195-204.

Jak mohou rodiče chránit své děti před zneužitím krve, září 2010, s. 4.

Jak může krev zachránit náš život, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1990, s. 32.

„Jaký je můj názor na krevní frakce a na lékařské postupy, které se týkají mé vlastní krve?“, *Naše služba Království* (11/2006), s. 3-6.

Jehovah's Witnesses and the Question of Blood, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1977, s. 64.

„Postwar Enlargement of the Theocratic Organization“, *Strážná věž* (15. července 1950), s. 216-221.

„Portrait of Pastor Russell“, „Will and Testament of Charles Taze Russell“, *Strážná věž* (1. prosince 1916), s. 355-358.

„Online knihovna Strážné věže“ (online), *JW.ORG*, Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 2018, dostupné na www.jw.org.

Organizovaně sloužíme Jehovovi, vydání ze srpna 2016, Selters/Ts, Germany: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 2016, s. 224.

„Otázky čtenářů: Přijímají svědkové Jehovovi injekce krevních složek jako imunoglobulin nebo albumin?“, *Strážná věž* (1. června 1990), s. 30-31.

„Otázky čtenářů: Přijímají svědkové Jehovovi nějaké léčebné přípravky pocházející z krve?“, *Strážná věž* (15. června 2000), s. 29-31.

„Questions From Readers. Are we to consider the injection of serums such as diphtheria toxin antitoxin and blood fractions such as gamma globulin into the blood stream, for the purpose of building up resistance to disease by means of antibodies, the same as the drinking of blood or the taking of blood or blood plasma by means of transfusion?“, *Strážná věž* (15. září 1958), s. 575.

„Questions from Readers. How can one tell if meat purchased from a butcher or in some other market has been properly bled? Also, how can one tell if cold-meat loaves, pastry or preparations sold by druggists contain any blood or blood fractions?“, *Strážná věž* (1. listopadu 1961), s. 669.

„Questions from Readers. In view of the seriousness of taking blood into the human system by a transfusion, would violation of the Holy Scriptures in this regard subject the dedicated, baptized receiver of blood transfusion to being disfellowshipped from the Christian congregation?“, *Strážná věž* (15. ledna 1961), s. 63-64.

„Questions From Readers. Is there any Scriptural objection to donating one's body for use in medical research or to accepting organs for transplant from such a source“, *Strážná věž* (15. listopadu 1967), s. 702-704.

„Questions From Readers. Is vaccination a violation of God's law forbidding the taking of blood into the system?“, *Strážná věž* (15. prosince 1952), s. 764.

„Questions From Readers. Should congregation action be taken if a baptized Christian accepts a human organ transplant, such as of a cornea or a kidney?“, *Strážná věž* (15. března 1980), s. 2.

Rozmluvy z Písem, vydání z r. 2010, New York: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 1993, s. 445.

„Spare Parts for Your Body“, *Probud'te se!* (22. prosince 1949), s. 17-20.

„Stála si za svým přesvědčením“, *Probud'te se!* (15. srpna 2015), s. 14-15.

Statement to media, Jehovah's Witnesses Public Affairs Office, 14. června 2000., s. 1.

Svaté Písmo — Překlad nového světa se studijními poznámkami, přeloženo z revidovaného anglického vydání z roku 1984, New York: Watchtower Bible and Tract Society of New York, 2010.

Svědkové Jehovovi – Hlasatelé Božího království, Brooklyn: Watchtower Bible and Tract Society of New York, 1993, s. 750.

„The Apostolic Council“, *Strážná věž* (15. listopadu 1892), s. 349-351.

„The Great Problem“, *Zlatý věk* (12. října 1921), s. 3-5.

„The Sacredness of Human Blood (Reasons why vaccination is unscriptural)“, *Zlatý věk* (4. února 1931, s. 293-295).

„The Stranger's Right Maintained“, *Strážná věž* (1. prosince 1944), s. 355-364.

„The Vaccination Fraud“, *Zlatý věk* (3. ledna 1923), s. 211-214.

„The Vaccination Infamy“, *Zlatý věk* (12. října 1921), s. 8.

„True Christian Heard in Court“, *Zlatý věk* (24. dubna 1935), s. 471.

„Using Life in Harmony with the Will of God“, *Strážná věž* (15. září 1961), s. 559-566.

„Vaccination“, *Zlatý věk* (1. května 1929), s. 502-503.

Watchtower Library 2011, vydání v češtině - CD ROM, New York: Watchtower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 2012.

Watchtower Library 2008, English edition - CD ROM, New York: Watchtower Bible and Tract Society of Pennsylvania, 2009.

Zjevení – Jeho slavné vyvrcholení se přiblížilo!, vydání z roku 2007, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1988, s. 320.

Zlatý věk (8. září 1937), s. 773.

Zlatý věk (31 května 1939), s. 5.

„Život a krev – zacházíš s nimi jako s posvátnými?“, in *Sjednocení v uctívání jediného pravého Boha*, New York: Watchtower Bible and Tract Society, 1991, s. 191.